

UiO : **Det juridiske fakultet**

Likhetsprinsippet i samvirkelova § 17

Kandidatnummer: 572

Leveringsfrist: 25.11.2015 kl. 12:00

Antall ord: 17 676

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Oppgavens tema og problemstilling.....	1
1.2	Avgrensninger	1
2	DEFINISJONER OG BEGREPSAVKLARINGER	2
2.1	Samvirkeforetak	2
2.2	Samvirkeprinsippene og samvirkeverdiene	2
2.3	Økonomiske medlemsrettigheter.....	3
2.4	Organisatoriske medlemsrettigheter.....	3
2.5	Patronasjeprinsippet	3
3	RETTSKILDER OG METODE	4
4	RETTSLIG PLASSERING	4
4.1	Likhetsprinsippet – et element i minoritetsvernet i samvirkeforhold	5
4.2	Likhetsprinsippet – grunnleggende i sammenslutningsretten	5
4.3	Likhetsprinsippets innhold kan variere i ulike organisasjonsformer	6
4.3.1	Likhetsprinsippet i aksjeloven – rettigheter etter kapitalinnskudd	6
4.3.2	Likhetsprinsippet i samvirkelova – rettigheter etter omsetning.....	6
4.4	Rettsvirkninger av brudd på likhetsprinsippet	7
4.5	Hensynene bak likhetsprinsippet.....	8
4.5.1	Minoritetsvern	8
4.5.2	Foretakets interesse	9
4.5.3	Kreditorinteresser	9
4.5.4	Hensynet til egenarten i samvirkeforetakene	9
4.5.5	Hensynet til å unngå konflikter og tvister	10
4.6	Personelt virkeområde	10
4.6.1	Pliktsubjekt	10
4.6.2	Rettighetssubjekt	11
4.7	Saklig virkeområde	13
4.7.1	Beslutninger som berører medlemmenes interesser.....	13
4.8	Forholdet mellom likhetsprinsippet og misbruksreglene	14
4.8.1	Er likhetsprinsippet et selvstendig vern mot forskjellsbehandling av medlemmene?	14
4.8.2	Vurdering av ordlyden i likhetsprinsippet og misbruksreglene	14
4.8.3	Rettsk praksis	16
4.8.4	Juridisk teori.....	17
4.8.5	Konklusjon	17
5	GRENSEDRAGING MELLOM LIKEBEHANDLING OG FORSKJELLSBEHANDLING	18

5.1	Idealnормen for likebehandling	18
5.1.1	Idealnормen for likebehandling – medlemmenes organisatoriske rettigheter ...	18
5.1.2	Idealnормen for likebehandling – når medlemmene kontraherer med foretaket	19
5.1.3	Idealnормen for likebehandling – ved utdelinger fra foretaket	20
5.2	Forskjellsbehandling	21
5.2.1	Relevante rettskilder	21
5.2.2	Når kan forskjellsbehandling konstateres?	22
6	NÅR KAN FORSKJELLSBEHANDLING AKSEPTERES?	22
6.1	Forskjellsbehandlingen må ha saklig grunn	22
6.1.1	Saklig grunn til forskjellsbehandling i samvirkeforetak	23
6.1.2	Saklighetsvurdering	23
6.1.3	Grensen mellom saklig og usaklig forskjellsbehandling	27
6.1.4	Tilfeller der forskjellsbehandling kan anses saklig.....	29
6.2	Forskjellsbehandlingen må ikke stride mot preseptorisk lovgivning	35
6.2.1	Hensynene bak preseptorisk lovgivning i samvirkeforetak.....	35
6.2.2	Forskjellsbehandling i strid med preseptorisk lovgivning er ulovlig.....	35
6.2.3	Medlemmenes organisatoriske rettigheter	35
6.2.4	Medlemmens økonomiske rettigheter	36
6.3	Medlemmene samtykker i forskjellsbehandlingen.....	40
6.3.1	Innledning	40
6.3.2	Samtykke til forskjellsbehandling.....	40
6.3.3	Ugyldig samtykke til forskjellsbehandling	42
6.3.4	Fra forarbeidene om samtykke – sammenheng med minoritetsvern	43
6.3.5	Slutninger – unntak fra likhetsprinsippet ved samtykke	44

1 Innledning

Likhetsprinsippet i samvirkelova § 17 har følgende ordlyd:

”Et samvirkeforetak skal behandle alle medlemmar likt. Forskjellsbehandling krev sakleg grunn”

Prinsippet gir medlemmene rett til likebehandling, jamfør første punktum. Likhetsprinsippet inngår i et sett av regler om minoritetsvernet i samvirkelova. Sammen med misbruksreglene er likhetsprinsippet viktige element i minoritetsvernet i samvirkeforhold.

Som en del av likhetsprinsippet inngår en reservasjon for saklig grunnet forskjellsbehandling, jamfør andre punktum. Likhetsprinsippet vil dermed ikke være til hinder for saklig grunnet forskjellsbehandling av medlemmene.

1.1 Oppgavens tema og problemstilling

Målet med oppgaven er å komme frem til hvilket vern retten til likebehandling gir medlemmene. Videre må det avklares når forskjellsbehandling av medlemmene i samvirkeforetak kan aksepteres.

Det er en nær sammenheng mellom likhetsprinsippet og misbruksreglene i samvirkelova. Under punkt 4.8 i oppgaven drøftes forholdet mellom likhetsprinsippet og misbruksreglene. Drøftelsen gir svar på om likhetsprinsippet er et selvstendig vern mot forskjellsbehandling av medlemmene.

Grensen mellom likebehandling og forskjellsbehandling av medlemmene i samvirkeforetak må trekkes. Dette krever at det avklares hva som anses som likebehandling av medlemmene i samvirkeforetak. Dette er et spørsmål om hva som er idealnормen for likebehandling i samvirkeforetak. Deretter kan grensen mot forskjellsbehandling trekkes. Dette er tema i kapittel 5 i oppgaven.

Kapittel 6 i oppgaven skal gi svar på når forskjellsbehandling av medlemmene i samvirkeforetak kan aksepteres. En underproblemstilling i vil være grensen mellom saklig og usaklig forskjellsbehandling.

1.2 Avgrensninger

Oppgaven drøfter i liten grad rettsfølger av brudd på likhetsprinsippet. En generell drøftelse finnes i punkt 4.4.

Oppgaven drøfter i liten grad hvorvidt forskjellsbehandling også strider mot misbruksreglene i samvirkelova § 55 og 90. Sammenhengen mellom misbruksreglene og likhetsprinsippet tilsier at forskjellsbehandling av medlemmene kan være brudd både på likhetsprinsippet og misbruksreglene. Utover tema ”Forholdet mellom likhetsprinsippet og misbruksreglene” i punkt 4.8 oppgaven, vil drøftelsene ikke ta stilling til hvorvidt forskjellsbehandlingen strider mot misbruksreglene.

Oppgaven omhandler likhetsprinsippet i samvirkelova. Problemstillingene i oppgaven er derfor avgrenset til forskjellsbehandling av medlemmene i samvirkeforetak.

Likhetsprinsippet skal ivareta medlemmenes rett til likebehandling både med hensyn til medlemmenes rettigheter og plikter. For en stor del er imidlertid drøftelsene konsentrert om likhetsprinsippet som vern av medlemmenes rettigheter. Likhetsprinsippet skal imidlertid tolkes på samme måte, uavhengig av om forskjellsbehandlingen gjelder fordeling av rettigheter eller plikter.

2 Definisjoner og begrepsavklaringer

2.1 Samvirkeforetak

Samvirkeforetak er definert i samvirkelova § 1 andre og tredje ledd¹:

”Med samvirkeforetak er meint ei samanslutning som har til hovudformål å fremje dei økonomiske interessene til medlemmene gjennom deira deltaking i verksemda som avtakarar, leverandørar eller på annan liknande måte, og der

- 1. avkastninga, bortsett frå ei normal forretning av innskoten kapital, anten blir ståande i verksemda eller fordelt mellom medlemmane på grunnlag av deira andel i omsetninga med samanslutninga, og*
- 2. ikkje nokon av medlemmane har personleg ansvar for skyldnadene til samanslutninga, udelt eller for delar som til saman utgjer dei samla skyldnadane.”*

2.2 Samvirkeprinsippene og samvirkeverdiene

Samvirkeformen skiller seg fra andre organisasjonsformer ved at den har et ideologisk forankring i samvirkeprinsippene og samvirkeverdiene.² Samvirkeprinsippene er prinsipper for hvordan samvirkeforetak skal organiseres og drives.³ Samvirkelovutvalget redegjorde for den historiske bakgrunnen for samvirkeformen, herunder utviklingen av samvirkeprinsippene og samvirkeverdiene i kapittel 6 i NOU 2002:6. Den internasjonale Cooperative Alliansen (ICA), som er en verdensomspennende paraplyorganisasjon for samvirkeorganisasjoner i en rekke land, vedtok i 1995 gjeldende versjon av samvirkeprinsippene⁴.

I forarbeidene til samvirkelova står samvirkeprinsippene sentralt. Prinsippene ble drøftet grundig og i en rekke av lovbestemmelsene ble samvirkeprinsippene aktivt brukt⁵. For eksempel 1) § 14 om innmelding som viser til samvirkeprinsippet om åpent medlemskap og 2) reglene om stemmerett i årsmøtet som viser til prinsippet om demokratisk medlemskontroll.⁶ Reglene om utdeling til medlemmene har sin bakgrunn i samvirkeprinsipp nummer 3 om

¹ I definisjonen i oppgaven er kun andre ledd sitert. Andre ledd beskriver særpreget med samvirkeforetak,

² Ot.prp. nr 21 (2006-2007)

³ Fjørtoft (2014) s.100

⁴ <http://ica.coop/en/whats-co-op/co-operative-identity-values-principles>

⁵ Fjørtoft (2014) s. 86

⁶ NOU 2002:6 s. 256

medlemmene sin økonomiske deltakelse, som blant annet slår fast patronasjeprinsippet som utdelingsnorm i samvirkeforetak.⁷ Flere av bestemmelsene bygger på samvirkeprinsippene, herunder også likhetsprinsippet.⁸

I drøftelsen av likhetsprinsippet vil det være samvirkeverdiene demokrati, likhet og rettferdighet som vil være mest relevant. Samvirkeprinsipp nummer 2 om demokratisk medlemskontroll og prinsipp nummer 3 om medlemmenes økonomiske deltakelse er de sentrale prinsippene med hensyn til likhetsprinsippet i § 17.

2.3 Økonomiske medlemsrettigheter

Under organisatoriske rettigheter regnes retten til å omsette med foretaket, retten til økonomiske utdelinger og retten til å rå over medlemskapet eller enkelte rettigheter ved salg eller pantsetting.⁹

2.4 Organisatoriske medlemsrettigheter

Organisatoriske rettigheter er retter som ikke er økonomiske.¹⁰ Under organisatoriske rettigheter inngår blant annet retten til å bli innkalt og møte i årsmøtet, retten til å få ta opp saker i årsmøtet, retten til å stemme i årsmøtet med videre. Samvirkelova § 15 gir en oversikt over medlemsretter. § 15 første ledd nr. 1-5 av rettene er organisatoriske rettigheter. De fleste organisatoriske rettighetene følger av samvirkelova kapittel 5 (Årsmøte o.a.), herunder blant annet retten til å møte i årsmøtet i § 36 og retten til å stemme i årsmøtet i § 38. Under de organisatoriske rettighetene hører også minoritetsrettigheter, blant annet retten til å kreve ekstraordinært årsmøte etter § 42 andre ledd og retten til å reise søksmål om ugyldige vedtak etter § 56.

2.5 Patronasjeprinsippet

Prinsippet om at økonomiske utdelinger i samvirkeforetak skal fordeles på grunnlag av hvert enkelt medlem sin omsetning med foretaket er et karakteristisk trekk ved samvirkeforetak. Patronasje er betegnelsen på denne fordelingsnormen. Patronasjeprinsippet er grunnleggende særpreg for samvirkeforetak og bygger på samvirkeprinsippet om medlemmene sin økonomiske deltakelse i foretaket. Patronasje som fordelingsnorm er av enkelte forfattere omtalt som "The essential difference"¹¹ mellom samvirkeforetak og andre organisasjonsformer (som for eksempel aksjeselskap der utdelinger skjer i forhold til innskutt kapital).

Patronasje som fordelingsnorm for avkastningen er en del av definisjonen av samvirkeforetak, jamfør samvirkelova § 1 andre ledd punkt 1. Samvirkelova inneholder flere bestemmelser

⁷ Jf blant annet Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 141 punkt 8.3.2.2, s. 267 merknad til § 27. Se også s. 303 merknad til § 135 om utdeling av nettoformue ved avvikling.

⁸ Fjørtoft, Gjems-Onstad (2009) s. 11 om bestemmelser i samvirkelova som er utslag av samvirkeprinsippene, eller har en side til disse

⁹ Fjørtoft (2014) s. 193

¹⁰ ibid. s 193

¹¹ Royer (1992) s. 95

som lovfester patronasje som utdelingsnorm, herunder § 27 (ved etterbetaling), § 28 (ved utdeling fra etterbetalingsfond), § 29 (ved avsetning til medlemskapitalkonti), § 106 (fusjonsvederlag), § 121 (fisjonsplan), § 135 femte ledd (ved utdeling av nettoformue til medlemmene) og § 147 (omdanning til aksjeselskap).

Patronasjeprinsippet et utslag av et grunnleggende rettferdighetshensyn. Verdiene bør fordeles på de som har skapt dem, og fordelingen må skje på grunnlag av innsatsen til det enkelte medlem.¹²

3 Rettskilder og metode

Den primære rettskilden for løsningen av problemstillingene i oppgaven vil være samvirkelova og lovens forarbeider. I oppgaven er det gjennomgående vist til lovutredningen og proposisjonen. Lovgivning fra andre organisasjonsformer vil også være relevante i oppgaven, herunder blant annet aksjeloven og bustadbyggjelagslova.

Likhetsprinsippet i samvirkelova er en videreføring av likhetsprinsippet slik det var i ulovfestet samvirkerett.¹³ Rettspraksis og øvrige rettskilder knyttet til ulovfestet samvirkerett kan dermed være relevante ved tolkingen av likhetsprinsippet i samvirkelova.

EØS-avtalen er relevant ved for å løse oppgavens problemstillinger.

Det finnes ingen høyesterettsdom der likhetsprinsippet i samvirkelova har vært tema. Videre finnes det lite høyesterettsdommer om likhetsprinsippet innenfor sammenslutningsretten. Høyesterett har i en del dommer som gjelder andre organisasjonsformer drøftet likhetsprinsippet.¹⁴ Høyesterettspraksis om likhetsprinsippet i andre organisasjonsformer er relevant rettskilde ved tolkning av likhetsprinsippet i samvirkelova. I oppgaven er det videre vist til dom i lagmannsretten.

Det finnes ikke et samlet fremstilling om likhetsprinsippet i den samvirkerettslige litteraturen, men det finnes en rekke drøftinger av hvordan man skal tolke og praktisere likhetsprinsippet i ulike relasjoner.¹⁵ Jeg har også benyttet juridisk litteratur der likhetsprinsippet i andre organisasjonsformer er drøftet.¹⁶ For å løse problemstillingene i oppgaven har jeg også brukt litteratur om rettferdighetsteorien.¹⁷

4 Rettslig plassering

Likhetsprinsippet i samvirkelova § 17 lyder som følger:

¹² Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s. 141 punkt 8.3.2.2

¹³ Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s. 256

¹⁴ For eksempel i Rt 1991 s. 892 (eierseksjonssameie) og Rt 1966 s. 70 (borettslag)

¹⁵ Fjørtoft- og Gjems-Onstad (2009) og Fjørtoft (2014).

¹⁶ Woxholth (2008) s. 281 flg om foreninger, Andenæs (2006) s. 132 flg om aksjeselskap og Truyen (2005) s. 97 flg. om aksjeselskap

¹⁷ Eckhoff (1971)

”Eit samvirkeforetak skal behandle alle medlemmar likt. Forskjellsbehandling krev sakleg grunn.”

Likhetsprinsippet i samvirkelova må ses i en større sammenheng. Likhetsprinsippet er et grunnleggende, sammenslutningsrettslig prinsipp som hvis det ikke er lovfestet, gjelder ulovfestet.¹⁸

4.1 Likhetsprinsippet – et element i minoritetsvernet i samvirkeforhold

Likhetsprinsippet i samvirkelova § 17 inngår i et system av regler i loven som skal ivareta vernet av minoriteten innenfor rammen av majoritetsprinsippet og den fleksibiliteten årsmøtet og de styrende organer må ha for å sikre optimal forvaltning av foretaket. Likhetsprinsippet må ses i sammenheng med misbruksreglene i §§ 55 og 90 som gir vern mot at beslutninger som *”...er skikka til å gi visse medlemmer eller andre ein urimelig fordel til skade for andre medlemmar*. Reglene om skjerpet vedtakskrav ved visse beslutninger, jamfør § 54 annet ledd innebærer at det vanlige flertallskravet i § 53 ikke er tilstrekkelig for visse vedtektsendringer.

De skjerpede vedtakskravene i § 53 annet ledd må sees i lys av allmenne sammenslutningsrettslige regler om at visse vedtak representerer så store avvik fra forutsetningen for medlemsskapet at det må kreves et særlig kvalifisert flertall eller enighet.¹⁹ Preseptorisk lovgivning ivaretar medlemmenes organisatoriske rettigheter etter samvirkelova § 15 1-5.²⁰ og rettighetene etter kaptittel 5 (Årsmøtet o.a) I minoritetsvernet inngår også retten til å kreve innkalling til ekstraordinær generalforsamling, jamfør § 42 andre ledd og retten til å kreve granskning, jamfør § 59. Ved utdelegeringer fra foretaket gjelder patronasjep prinsippet²¹. Samvirkelova inneholder flere bestemmelser som inngår i minoritetsvernet, herunder rettigheter i § 24 om mislighold fra foretaket side, retten til søksmål ved ugyldige vedtak i kaptittel 6 og krav til skjerpet vedtakskrav ved skjevdeling av fusjons- og fisjonsvederlag etter §§ 103 og 120.

4.2 Likhetsprinsippet – grunnleggende i sammenslutningsretten

Likhetsprinsippet i samvirkelova må også ses i sammenheng med at likhetsprinsippet er et grunnleggende, sammenslutningsrettslig prinsipp.²² Likhetsprinsippet er en generell norm som skal ivareta retten til likebehandling, uansett organisasjonsform. Med samvirkelova ble likhetsprinsippet kodifisert for samvirkeforetak. Likhetsprinsippet i samvirkelova er en vide-reføring av likhetsprinsippet i ulovfestet samvirkerett.²³ Rettskilder om likhetsprinsippet i andre organisasjonsformer vil være relevant ved tolking av likhetsprinsippet i samvirkelova.

¹⁸ Se for eksempel Rt 1966 s. 70 og Woxholth (2008) s. 281

¹⁹ Ved vesentlig endring av formålsbestemmelsen kan de medlemmene som stemte imot forslaget etter omstendighetene samvirkelova § 24 annet ledd nr 2 og nr 3 komme til anvendelse, jamfør § 54 tredje ledd og Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 281

²⁰ Unntak gjelder bare hvis medlemmene er representert ved utsendinger i årsmøtet, jamfør § 37

²¹ Jf punkt 2.5 for definisjon

²² Se for eksempel Rt 1966 s. 70 og i juridisk teori Woxholth (2008) s.281 og Tryen (2005) s. 97

²³ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 258

Det kan imidlertid ikke legges til grunn at likhetsprinsippet i samvirkelova skal tolkes på samme måte som likhetsprinsippet i andre organisasjonsformer. I tolkningen av likhetsprinsippet inngår de ulike organisasjonsformenes særpreg.

4.3 Likhetsprinsippets innhold kan variere i ulike organisasjonsformer

Felles for alle organisasjonsformer er at likhetsprinsippet skal ivareta medlemmenes rett til likebehandling og således skal verne minoriteten. Likebehandling innebærer ikke nødvendigvis formell likhet. I aksjeselskap likhetsprinsippet knyttet opp mot aksjen, jamfør aksjeloven § 4-1 første ledd første punktum: *"Alle aksjer gir lik rett i selskapet"*. I boligbyggelag er likhetsprinsippet knyttet opp mot andelen, jamfør bustadbyggjelagslova § 4-1 første ledd tredje punktum: *"Alle andeler gir like rettar og plikter i føretaket, om ikkje anna følgjer av lova her"* De ulike lovene har sine system for å ivareta minoritetsrettighetene. Samtidig har de ulike lovene forskjellig regelverk med hensyn til fravikelse av likhetsprinsippet. I aksjeloven åpnes det for eksempel for at det kan innføres aksjeklasser, jamfør aksjeloven § 4-1 første ledd andre punktum. Tolkningen av likhetsprinsippet i de ulike lovene vil blant annet avhenge av hvilket vern preseptorisk lovgivning gir minoriteten, i hvilken grad loven åpner for differensiering av rettigheter og plikter samt de ulike organisasjonsformenes hovedformål og særpreg. For å belyse forskjellene brukes likhetsprinsippet i aksjeloven som eksempel.

4.3.1 Likhetsprinsippet i aksjeloven – rettigheter etter kapitalinnskudd

Hovedformålet med aksjeselskap er å skaffe aksjeeierne utbytte ut fra antall aksjer de har i foretaket eller skaffe gevinst ved salg. Likhetsprinsippet i aksjeselskap tar utgangspunkt i den økonomiske innsatsen til aksjonærene. Jo mer de investerer, desto mer risikerer de å tape²⁴. Utgangspunktet er at hver aksje har lik rett, uansett om aksjen tilhører en storaksjonær eller en småaksjonær. Likhetsprinsippet i aksjeloven stiller således krav om formell likhet.²⁵ Det kreves i noen grad også materiell likhet. Alle aksjer gir imidlertid ikke lik rett hvis foretaket innfører medlemsklasser.²⁶ En tolkning av likhetsprinsippet i aksjeloven må ta hensyn både til at likebehandling vil ha sammenheng med den økonomiske innsatsen til hver aksjonær.

4.3.2 Likhetsprinsippet i samvirkelova – rettigheter etter omsetning

Hovedformålet med samvirkeforetak er å fremme de økonomiske interessene til medlemmene gjennom deres deltakelse i foretaket som forbrukere, leverandør eller på annen lignende måte, jamfør samvirkelova § 1 første ledd. Medlemmene i samvirkeforetak er dermed også foretakets medkontraahenter (kunder/brukere). Dette er særpregene til samvirkeforetak som er en viktig forskjell fra for eksempel aksjeselskap. Hensikten med medlemskap i samvirkeforetak er å kunne inngå gunstige avtaler med foretaket og på den måten få ivareta sine økonomiske interesser.²⁷ Et samvirkeforetak har dermed ikke til hovedformål å skaffe medlemmene utbytte. Fordelen med medlemskapet oppnår medlemmene primært gjennom gunstige vilkår i omsetningen med foretaket. Dette kommer klart til uttrykk i § 1 i samvirkelova der hovedregelen er

²⁴ Fjørtoft (2014) s. 463

²⁵ Andenæs (2006) s. 132

²⁶ Andenæs (2006) s. 134

²⁷ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s.47

at avkastningen i foretaket skal tilbakeføres til egenkapitalen i foretaket. Unntak fra hovedregelen må være vedtektsfestet, jamfør samvirkelova § 26. Et annet uttrykk for det samme er at det ikke stilles krav til at et samvirkeforetak må gå med overskudd.²⁸

En annet særpreg med samvirkeforetak er patronasjeprinsippet²⁹ som fordelingsnorm ved utdelinger av avkastning til medlemmene. Prinsippet gir incentiver til verdiskapning og aktiv brukerdeltakelse og premierer dem som har hatt størst omsetning med foretaket. Ved utdelinger fra samvirkeforetak vil dermed formell likhet, at alle stiller likt og får det samme, normalt innebære et brudd på likhetsprinsippet i samvirkelova. I samvirkeforetak er det ikke et eventuelt kapitalinnskudd som er grunnlaget for medlemmenes rettigheter til utdelinger fra foretaket. Tvert imot er det – som den store hovedregel - ikke tillatt med utdelinger på grunnlag av kapitalinnskudd i samvirkeforetak.³⁰

Viktigere enn retten til utdelinger, er retten til å omsette med foretaket og de vilkår som gjelder i omsetningen med foretaket. Likhetsprinsippet vern omfatter også vilkårene i omsetningen mellom foretaket og medlemmene. Vilråene for de ulike medlemmene kan være forskjellige, men forskjellene må ha en saklig grunn.³¹

Samvirkelova § 38 inneholder hovedregelen for medlemmenes innflytelse i årsmøtet. Hovedregelen er av hvert medlem skal ha en stemme i årsmøtet. Bestemmelsen bygger på samvirkeprinsippet om demokratisk medlemskontroll.³² Loven åpner ikke for at noen medlemmer kan bli fratatt sin rett til å stemme i årsmøtet. Hvis stemmeretten skal differensieres, må stemmene være fordelt etter mellom medlemmene etter deres omsetning med laget, jamfør § 38 andre ledd.

4.4 Rettsvirkninger av brudd på likhetsprinsippet

Samvirkelova §§ 56-58 omhandler søksmål for ugyldige vedtak. Det kan imidlertid ikke leses direkte ut av bestemmelsen at det kan reises søksmål ved brudd på likhetsprinsippet. Bestemmelsene gjelder bare vedtak i årsmøtet. I og med at ikke går frem av § 56 hva som er vilkår for å kjenne et vedtak ugyldig og heller ikke hva som er virkningen av at vedtaket er kjent ugyldig, gjelder ulovfestet sammenslutningsrett.³³

Usaklig forskjellsbehandling strider mot likhetsprinsippet. Et brudd på likhetsprinsippet innebærer at beslutningen har en materiell kompetansesvikt. Årsmøtet, styret og andre organer i foretaket har ikke kompetanse til å beslutte forskjellsbehandling i strid med likhetsprinsippet.

²⁸ Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s. 240

²⁹ Jf punkt 2.5 oppgaven for definisjon

³⁰ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 267, for unntak, se for eksempel § 30

³¹ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 257

³² Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 275

³³ Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s 281

I merknad til § 17³⁴ vises det til regner i borettslagslovens regler for at det ikke kan avtaler vilkår som på urimelig vis går ut over andre andelseiere eller laget. Det påpekes at en tilsvarende regel vil gjelde i samvirkelova som følge av likhetsprinsippet supplert med § 55 og 90. At det ikke kan inngås avtale, må etter normal, språklig forståelse tolkes slik at hvis det inngås avtaler, er de ugyldige.

I den grad ikke samvirkelova gir tilstrekkelig svar, er ulovfestet samvirkerett og praktiseringen av likhetsprinsippet i øvrig sammenslutningsrett relevant.

I Rt 1991 s. 892 konstaterte retten usaklig forskjellsbehandling og at endringen derfor ikke var bindende. At endringen ikke er bindende vil ha som virkning at den ikke gjelder, fordi den er ugyldig. I rettspraksis har dermed brudd på likhetsprinsippet ført til ugyldighet.

I Rt 1919 s. 550 førte brudd på likhetsprinsippet til at selskapet ble erstatningsansvarlig³⁵.

Andenæs hevder at en beslutning i strid med likhetsprinsippet må anses å være i strid med loven og er utgangspunktet er ugyldig.³⁶ Woxholth mener at som alminnelig regel vil usaklig diskriminering av enkeltmedlemmer medføre ugyldighet, men at en uvesentlig krenkelse av likhetsprinsippet må være unntaket fra den alminnelige regelen om at usaklig forskjellsbehandling av enkeltmedlemmer vil medføre ugyldighet.³⁷

Drøftelsen viser at rettsvirkningen av brudd på likhetsprinsippet vil medføre ugyldighet. Selskapet kan også bli erstatningspliktig overfor de berørte medlemmene.

4.5 Hensynene bak likhetsprinsippet

Hva er hensynene bak likhetsprinsippet i samvirkelova?

Ordlyden i likhetsprinsippet i samvirkelova, jamfør § 17, er som følger:

”Et samvirkeforetak skal behandle alle medlemmar likt. Forskjellsbehandling krev sakleg grunn.”

4.5.1 Minoritetsvern

Som påpekt over, inngår likhetsprinsippet som et viktig element i minoritetsvernet i samvirkeforhold. Prinsippet gir medlemmene krav til likebehandling, jamfør *”..skal behandle alle medlemmar likt.”*

³⁴ Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s 257

³⁵ Jamfør Andenæs (2006) s. 134

³⁶ Andenæs (2006) s. 134

³⁷ Woxholth (2008) s. 284. Se også punkt 6.3.1 i oppgaven

Kjernen i likhetsprinsippet er at et samvirkeforetak skal behandle alle medlemmene likt, og at eventuell forskjellsbehandling krever saklig grunn.³⁸

Årsmøtet kan fatte de fleste beslutninger med vanlig flertallskrav, jamfør samvirkelova § 53. De fleste beslutningene i årsmøtet blir vedtatt hvis et flertall av de av de avgitte stemmene. Samvirkelova er her på linje med øvrig lovgivning. Flertallet av de avgitte stemmene avgjør. Hovedregelen om vanlig flertallskrav sikrer fleksibiliteten i foretaket. Det kan imidlertid være tilfeller der flertallet misbruker sin kompetanse. Likhetsprinsippet verner minoritetsmedlemmene mot beslutninger som fører til usaklig forskjellsbehandling. Således er likhetsprinsippet et vern av minoritetsmedlemmene.

Likhetsprinsippet verner mot *konsekvensen* av beslutningene som fattes av, jamfør at et samvirkeforetak skal "behandle" alle medlemmene likt. Når konsekvensen av en beslutning er at medlemmene er usaklig forskjellsbehandlet, kan likhetsprinsippet påberopes.

4.5.2 Foretakets interesse

Likhetsprinsippet er ikke et forbud mot saklig forskjellsbehandling, jamfør § 17 annet punktum: "*Forskjellsbehandling krever saklig grunn.*"

Foretaket skal på best mulig måte ivareta de økonomiske interessene til medlemmene. Dette tilsier at foretaket må drive effektivt og rasjonelt. Videre er det et forsvarlig vern, jamfør samvirkelova § 25. For å sikre en mest mulig effektiv og rasjonell drift må foretaket ha en viss fleksibilitet til å forskjellsbehandle medlemmene.

4.5.3 Kreditorinteresser

Den fleksibiliteten som likhetsprinsippet gir foretaket, vil også være til fordel med hensyn til kreditorens dekningsutsikter. Samvirkeforetaket kan for eksempel, hvis det er saklig grunn for det, for eksempel differensiere prisene i omsetningen med medlemmene for å premiere de som omsetter mest med foretaket. I sammenheng med kravet til forsvarlig egenkapital, jamfør samvirkelova § 25, vil det være en fordel for kreditorene at foretaket kan drives mest mulig effektivt og rasjonelt.

4.5.4 Hensynet til egenarten i samvirkeforetakene

Lovgiver har fremhevet særlig hensynet til å sikre samvirkeformens egenart som en av de viktigste hensiktene med samvirkelova.³⁹

Departementet påpekte i forarbeidene at samvirkeformen har flere særtrekk både når det gjelder formål, medlemsdeltakelse, økonomiforhold og verdigrunnlag. Herunder at samvirkeforetak er basert på aktiv brukerdeltakelse, utdeling av overskudd etter bruk (patronasjeprinsippet), kollektiv kapital som foretaket eier, at organisasjonsformen er inkluderende og demokratisk og forankringen til samvirkeprinsippene og samvirkeverdiene. Departementet mente at en

³⁸ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s.256

³⁹ Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s. 31

allmenn samvirkelov var et viktig virkemiddel for å styrke og verne om de verdiene som samvirkeformen bygger på.⁴⁰

Likhetstanken er en grunnleggende verdi i samvirkeforetak. Samvirkeverdiene likhet og rettferdighet og samvirkeprinsipp 2) demokratisk medlemskontroll og 3) medlemmenes økonomiske deltakelse, er innarbeidet i flere bestemmelser i loven.⁴¹ I departementets vurderinger av utdelinger⁴² ble det påpekt at patronasjepriippet er et utslag av et grunnleggende rettferdighetshensyn; i samvirkeforetak bør verdiene fordeles på de som har skapt dem, og fordelingen bør skje på grunnlag av innsatsen til hvert enkelt medlem.

4.5.5 Hensynet til å unngå konflikter og tvister

Hensynet bak likhetsprinsippet er videre å unngå konflikter og tvister.⁴³ Likhetsprinsippet forbyr usaklig forskjellsbehandling. En beslutning som er i strid med likhetsprinsippet innebærer at beslutningen blir ugyldig⁴⁴ på grunn av materiell kompetansesvikt. Likhetsprinsippet har videre en preventiv funksjon og blir brukt som argument ved tvister mellom ledelsen/majoritetsmedlemmene og minoritetsmedlemmene.⁴⁵

4.6 Personelt virkeområde

4.6.1 Pliktsubjekt

Ordlyden i bestemmelsens første punktum er *”Eit samvirkeforetak skal behandle alle medlemmar likt”*. Det er dermed samvirkeforetaket som er pliktsubjekt. *”Eit samvirkeforetak skal behandle...”* alle medlemmar likt.

Forarbeidene i loven angir hvem likhetsprinsippet gjelder for, jamfør sitat under. Spørsmålet er om samvirkelovas likhetsprinsipp kan medføre at også andre kan sies å være pliktsubjekt. Dette inngår som en del fremstillingen.

I forarbeidene til samvirkelova legger samvirkelovutvalget til grunn at

*”..likhets- og saklighetsprinsipper gjelder for årsmøtet, styret og andre organer i et samvirkeforetak”*⁴⁶

⁴⁰ Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s.31-32 punkt .3.3.3

⁴¹ Blant annet i § 1 om fordeling av avkastning etter bruk som lovfester samvirkeprinsippet om medlemmenes økonomiske deltakelse og § 38 som lovfester samvirkeprinsippet om demokratisk medlemskontroll.

⁴² Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s. 141 og s. 267

⁴³ Engh (2015)

⁴⁴ Jf punkt 4.4 i oppgaven

⁴⁵ Jf blant annet nyhetssak <http://www.nasjonen.no/tunmedia/forskjellsbehandling/> og jf også Truyen, Filip (2004), s. 306 om aksjeselskap

⁴⁶ NOU 2002: 6 s. 182

4.6.1.1 Årsmøtet

Det er medlemmene som utgjør årsmøtet. Dermed kan det hevdes at enhver som utøver sin stemmerett i årsmøtet er pliktsubjekt etter likhetsprinsippet. Det kan således hevdes at hvert enkelt medlem har et ansvar for å ikke bidra til at likhetsprinsippet ikke blir brutt gjennom sin stemmegivning i årsmøtet.

Det er imidlertid årsmøtet som organ som er pliktsubjektet etter likhetsprinsippet, jamfør samvirkelovutvalgets uttalelse sitert over. I enhver beslutning vil flertallet av stemmene utgjøre ”majoritetsmedlemmene”, mens mindretallet av stemmene utgjør ”minoritetsmedlemmene”.

4.6.1.2 Styret

Styret er pliktsubjekt etter likhetsprinsippet.⁴⁷ Forvaltningen av foretaket hører inn under styret. Styret skal sørge for en forsvarlig organisering av foretaket, jamfør samvirkelova § 76. Det er styret som tar alle avgjørelser som ikke blir lagt til andre.⁴⁸ § 90 andre ledd pålegger styret å ikke etterkomme vedtak i årsmøtet eller annet organ dersom vedtaket strider mot lov og vedtekter. Styret plikter dermed også å ikke etterkomme vedtak fra årsmøtet eller andre organer i foretaket som bryter med likhetsprinsippet.

4.6.1.3 Andre organer

Andre organer i foretaket er pliktsubjekt. Hvis et samvirkeforetak skal ha representantskap, jamfør § 32 eller kontrollkomité, jamfør § 63, er de pliktsubjekt etter likhetsprinsippet. Ut fra ordlyden i loven skal representantskapet og kontrollkomiteen være rene tilsynsorgan. I forarbeidene går det imidlertid fram at noen av styrets oppgaver kan delegeres til representantskapet. Ut fra drøftelsen i forarbeidene ser det ut som om delegasjonsmuligheten er svært begrenset.⁴⁹ Samvirkelovutvalget har imidlertid slått fast at andre organer i foretaket vil være pliktsubjekt etter likhetsprinsippet⁵⁰. Det er dermed ikke tvilsomt at andre organer i foretaket er pliktsubjekt etter likhetsprinsippet.

4.6.2 Rettighetssubjekt

Rekker vernet lenger enn for de som er medlemmer på tidspunktet hvor en beslutning blir fattet? Gir likhetsprinsippet vern til tidligere medlemmer eller de som søker medlemskap?

4.6.2.1 Medlemmer

Det er ikke tvilsomt at likhetsprinsippet gjelder for samvirkeforetakets medlemmer, jamfør ordlyden i samvirkelovas § 17; ”...skal behandle alle medlemmar likt.” I forarbeidene⁵¹ er dette presisert ved at det vises til ordet ”medlemmar” i § 17, første punktum.

⁴⁷ NOU 2006:6 s. 182

⁴⁸ Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s. 287

⁴⁹ Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s. 283-284 merknad til §§ 62 og 63

⁵⁰ NOU 2002:6 s. 182

⁵¹ Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s. 256

Foretakets medlemmer er rettighetssubjekt etter likhetsprinsippet. Dette følger som avklart over etter både ordlyd i lov og merknad i forarbeidene. Det er innføringen i medlemsregisteret som er skjæringspunktet for medlemskap i samvirkeforetak, jamfør §§ 15 annet ledd og § 16 annet ledd. I sammenhengen med ordlyden i § 17 inntreffer dermed vernet etter § 17 når styret har tildelt medlemskapet, jamfør § 16 annet ledd, jamfør fjerde ledd. Forarbeidene presiserer nærmere når medlemsrettene og pliktene oppstår og når de faller bort.⁵²

4.6.2.2 *De som søker medlemskap*

Er de som søker om medlemskap i samvirkeforetak vernet av likhetsprinsippet?

Selv om likhetsprinsippet i § 17 er et vern for de som allerede er medlemmer, vil det ifølge forarbeidene til samvirkelova også gjelde et likhetsprinsipp også ved søknad om medlemskap:⁵³

*”Ved nekting av medlemskap vil det likevel gjelde eit likskapsprinsipp pga kravet til sakleg grunn i § 14 første ledd første punktum.”*⁵⁴

Lovens ordlyd og forarbeidene gir dermed også de som søker medlemskap rett til likebehandling etter § 14. Konklusjonen blir dermed at § 17 ikke gir vern til de som søker om medlemskap.

4.6.2.3 *Tidligere medlemmer*

Samvirkelova inneholder flere bestemmelser som gir tidligere medlemmer rett til utdelinger fra foretaket etter at medlemskapet er opphørt. Dette gjelder blant annet § 22 annet ledd der utmeldt medlem kan ha rett til eventuell etterbetaling. Etter § 24 har medlemmer som har trådt ut av foretaket på grunn av vesentlig mislighold fra foretakets side, har den uttreddende medlem ubetinget rett til eventuell etterbetaling. Loven åpner imidlertid i noen tilfeller at kan fastsettes i vedtektene at tidligere medlemmer ikke skal ha rett til utdelinger, jamfør for eksempel § 22 tredje ledd femte punktum. Se også for eksempel § 135 femte ledd om at vedtektene kan fastsette at gjenværende midler skal gå til de som er medlemmer på oppløsningstidspunktet, jamfør ordlyden *”...eventuelt også tidligere medlemmer.”*

4.6.2.3.1 *Verner likhetsprinsippet i § 17 tidligere medlemmers rett til utdelinger?*

Spørsmålet er om tidligere medlemmers rett til utdelinger er vernet av *likhetsprinsippet*? Ordlyden i § 17 taler imot en slik forståelse. Tidligere medlemmers rett til utdelinger er vernet av de andre bestemmelser i loven, jamfør for eksempel § 22 og 24. Loven gir tidligere medlemmer rett til å få sin del av utdelinger fra foretaket, men hverken lov eller forarbeider kan tolkes slik at tidligere medlemmer er vernet av likhetsprinsippet.

⁵² Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s. 255 – 256 merknader til §§ 15 og 16

⁵³ Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s. 256

⁵⁴ Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s. 256

Prinsippet om likebehandling må imidlertid bli det samme også for tidligere medlemmer der loven gir medlemmene rett til utdelinger. Likhetsprinsippet må fungere som en tolkningspresumsjon i disse tilfellene⁵⁵. De hensyn som likhetsprinsippet bygger på og de rettferdighets-hensyn som er bakgrunnen for patronasjep prinsippet, taler for en slik forståelse. Utgangspunktet er at der loven gir tidligere medlemmer rett til utdelinger fra foretaket, skal de likestilles med foretakets medlemmer når utdelingene skal fordeles. Unntaket er hvis det er vedtektsfestet at tidligere medlem ikke skal ha utdelinger. Fra utgangspunktet om at tidligere medlemmer der loven gir rett til utdelinger, vil dermed samvirkelova kunne tolkes slik at loven ikke er til hinder for at det vedtektsfestes at tidligere medlemmer skal ha *mindre* del av utdelinger enn de som er medlemmer på tidspunktet for beslutning av utdelingen. Dette må følge av en fra det mer til det mindre-tankegang. Der loven åpner for at vedtektene kan fastsette at tidligere medlemmer *ikke* skal ha rett til utdeling, må vedtektene også kunne fastsette at tidligere medlemmer skal ha *mindre del* av utdelingen enn de som er medlemmer på beslutningstidspunktet.

4.6.2.4 Konklusjon

Lov og forarbeider ikke kan tolkes slik at tidligere medlemmer er vernet direkte av likhetsprinsippet i § 17.

4.7 Saklig virkeområde

4.7.1 Beslutninger som berører medlemmenes interesser

Ordlyden i samvirkelova § 17 første punktum angir det saklige virkeområdet: ”Eit samvirkeforetak ”.....*skal behandle..*” ...alle medlemmane likt...”

Av ordene ”..skal behandle...” følger at likhetsprinsippets virkeområde er *konsekvensen* av beslutninger fattet av bestemmelsens pliktsubjekter. Av ordlyden følger det også at det er konsekvensen beslutningen får for *medlemmene* som likhetsprinsippet setter rammer for, jamfør ”....*skal behandle alle medlemmane likt,*” Dette innebærer at beslutninger som innebærer forskjellsbehandling av *andre* enn medlemmene, ikke er vernet av likhetsprinsippet. Formuleringen ”skal behandle” må forstås på samme måte som formuleringen ”gjere noko” i samvirkelova § 55 om misbruk av mynde i årsmøtevedtak. Enhver beslutning som berører medlemmenes interesser i foretaket vil dermed være saklig virkeområde for likhetsprinsippet. Begrepet ”..*behandle..*” i bestemmelsens ordlyd innebærer at meningsytringer og prosessledende avgjørelser faller utenfor likhetsprinsippets saklige virkeområde.⁵⁶

I forarbeidene er virkeområdet til likhetsprinsippet formulert slik:

*”Prinsippet knyter seg ikkje berre til medlemsforholdet i trong betydning. Det gjeld også når medlemmene kontraherer med foretaket som ledd i medlemsforholdet.”*⁵⁷

⁵⁵ Fjærtøft (2015)

⁵⁶ Jf Truyen, Filip (2004) s. 312

⁵⁷ Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s. 256

Virkeområdet gjelder dermed både medlemmenes organisatoriske rettigheter, jamfør ”...medlemsforholdet i *trong betydning*...” og medlemmenes økonomiske interesser, jamfør ”...det gjeld også når medlemmene kontraherer med foretaket som ledd i medlemsforholdet.” fra forarbeidene.

Likhetsprinsippet er en generell verneregel, en norm, som setter grenser for hvordan årsmøtet, styret og andre organer i foretaket kan utforme og eventuelt innskrenke økonomiske og organisatoriske medlemsretter.⁵⁸ For eksempel ved at foretaket differensierer prissettingen i omsetningen med medlemmene, at foretaket beslutter endringer i vedtektene som fører til at omsetningsretten til noen av medlemmene blir innskrenket eller at foretaket innfører ordninger med differensiert utdeling. Det enkelte medlem som blir rammet av usaklig forskjellsbehandling ha rett til å påberope brudd på likhetsprinsippet.⁵⁹

4.8 Forholdet mellom likhetsprinsippet og misbruksreglene

4.8.1 Er likhetsprinsippet et selvstendig vern mot forskjellsbehandling av medlemmene?

Likhetsprinsippet og samvirkelovas misbruksregler er som omtalt tidligere, en del av samvirkelovas minoritetsvern. Det kan påstås at hvis en beslutning er i strid med likhetsprinsippet, strider den også mot misbruksreglene i samvirkelovas § 55 og 90. Problemstillingen er dermed om misbruksreglene konsumerer likhetsprinsippet og at § 17 ikke er en selvstendig skranke mot forskjellsbehandling av medlemmene, med andre ord at ingen beslutninger i samvirkeforetaket kan bli rammet av samvirkelova § 17 uten samtidig å bli rammet av samvirkelova §§ 55 og 90.

4.8.2 Vurdering av ordlyden i likhetsprinsippet og misbruksreglene

Minoritetsvernet i henholdsvis likhetsprinsippet og misbruksreglene vil være vern mot usaklig forskjellsbehandling, jamfør ordlyden i § 17 og et vern mot at årsmøtet, styret og andre organer i foretaket fatter vedtak som er egnet til å gi visse medlemmer eller andre en urimelig fordel til skade for andre medlemmer eller foretaket, jamfør ordlyden i §§ 55 og 90.

En tolking av ordlyden i henholdsvis § 17 og §§ 55 og 90 viser at reglene har ulike rettighetssubjekt og innslagspunkt. Likhetsprinsippet er en norm om likebehandling av alle medlemmene. Vilkåret for at samvirkeforetaket kan forskjellsbehandle medlemmene er saklig grunn.

Misbruksreglene har flere rettighetssubjekt og et annet innslagspunkt. Misbruksreglene gir vern til minoritetsmedlemmene ved forbud mot at et vedtak ”*gir visse medlemmar eller andre ein urimelig fordel til skade for andre medlemmar....*”. Majoritetsmedlemmene gis også vern i og med at misbruksreglene forbyr vedtak som er til skade for foretaket, jamfør ordlyden ”...*eller foretaket*” i §§ 55 og 90. Innslagspunktet for misbruksreglene vil dermed være at

⁵⁸ Fjørtoft (2014) s. 195

⁵⁹ Jf Truyen, Filip (2004) s. 308

beslutningen gir en *urimelig* fordel (eller skade⁶⁰). Rettighetssubjektene kan være både minoritetsmedlemmene, majoriteten av medlemmene eller hele medlemsmassen (jfr foretaket). Dette er avhengig av hvem som får den urimelige fordel ved beslutningen. Hvis det er ”andre” (for eksempel styremedlemmer som ikke er styremedlemmer eller andre som ikke er medlemmer) vil foretaket (hele medlemsmassen) være rettighetssubjekt.

Misbruksreglene vil etter dette ikke være relevant i tilfeller der en beslutning ikke har en virkning som er urimelig. Likhetsprinsippet forbyr usaklig forskjellsbehandling, uten krav til at forskjellsbehandlingen er urimelig.

Likhetsprinsippet vil etter dette ikke være relevant hvis beslutningen bare er til skade for foretaket. Likhetsprinsippet vil heller ikke være relevant hvis beslutningen er til fordel for andre enn medlemmene. Ut fra dette vil misbruksreglene være relevante også i tilfeller der beslutningen er til skade for hele medlemsmassen, ikke bare for minoritetsmedlemmene. Drøftelsen videre at utgangspunkt i anvendelsesområdet til henholdsvis likhetsprinsippet og misbruksreglene i tilfeller der *medlemmer* er rammet av en beslutning som enten innebærer usaklig forskjellsbehandling eller urimelig fordel for andre *medlemmer*. Det er ved slike beslutninger at likhetsprinsippet og misbruksreglene kan være overlappende.

Både likhetsprinsippet og misbruksreglene gir vern mot usaklig forskjellsbehandling av medlemmene. Innslagspunktet og de vurderingene som skal legges til grunn vil etter ordlyden i bestemmelsene være forskjellig. For likhetsprinsippet er det tilstrekkelig å konstatere at forskjellsbehandlingen er usaklig. Brudd på misbruksreglene vil først konstateres når forskjellsbehandlingen mellom medlemmene gir noen medlemmer en urimelig fordel til skade for andre medlemmer. I tilfeller der en forskjellsbehandling av medlemmene er usaklig og innebærer en urimelig fordel for andre medlemmer, vil både likhetsprinsippet og misbruksreglene være relevante. Likhetsprinsippet gir dermed mindre handlingsrom for å forskjellsbehandle medlemmene (forbud mot usaklig forskjellsbehandling) enn misbruksreglene (forbud mot usaklig forskjellsbehandling som har urimelig virkning). Det skal ikke så mye til for å konstatere forskjellsbehandling. Terskelen for å påvise urimelig forskjellsbehandling er høyere.

For eksempel vil en beslutning i et landbrukssamvirke om å innføre restriksjoner på hvor mye kjøtt som kan leveres medføre usaklig forskjellsbehandling ut fra retten til å omsette med laget før beslutningen. For noen medlemmer vil beslutningen ikke ha noen konsekvens fordi de leverer mindre kjøtt enn øverste grense for hva som kan leveres. For andre medlemmer vil beslutningen føre til at muligheten til å få levert kjøtt blir mindre enn tidligere. Hvis forskjellsbehandlingen skal komme klar av likhetsprinsippet, må den ha en saklig grunn. En saklig grunn kan for eksempel være at samvirket ikke har begrenset kapasitet til å bearbeide kjøttet. En annen grunn kan være at overproduksjon kan føre til dårligere pris på varene samvirket omsetter på vegne av medlemmene. Dette vil være en ulempe for den totale

⁶⁰ Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s. 281 merknad til § 55

medlemsmassen i det det innebærer en dårligere pris i omsetningen med foretaket. En slik beslutning kan ikke sies å ha en urimelig virkning, jamfør vilkåret for misbruksreglene.

Et annet eksempel kan være at et forbrukersamvirke beslutter å endre beregningen av kjøpeutbytte fra 3 % av omsetningen til 1,5 prosent og i stedet tilbyr medlemmene varer til mer gunstige priser enn tidligere. Konsekvensen blir størst for medlemmer som hadde stor omsetning med foretaket og minst for de med liten omsetning. Beslutningen medfører dermed forskjellsbehandling og må derfor være saklig. Beslutningen kan derimot ikke sies å være et brudd på misbruksreglene. Den gir ingen medlemmer eller andre en urimelig fordel til skade for andre medlemmer.

4.8.3 Rettsk praksis

Gjennom rettspraksis ⁶¹ kan distinksjonen illustreres nærmere:

Det inngår ingen urimelighetsvurdering i avgjørelsen av om det foreligger brudd på likhetsprinsippet. Hvis en differansebetragtning viser at medlemmene blir forskjellsbehandlet, er det tilstrekkelig at forskjellsbehandlingen er usaklig for at den skal være i strid med likhetsprinsippet, jamfør sitat fra førstevoterende i Rt 1966 s. 70:

“På den ene side må det i andelslag, på samme måte som i aksjeselskaper, stilles strenge krav om at det ikke skjer noe som virker diskriminerende i forholdet mellom interessentene. Men på den annen side fører selve borettslagsordningen, med kombinasjon av andelsrett og leierett, til at det må treffes vedtak som kan komme til å bety fordeler for enkelte og ulemper for andre av andelshaverne. Et slikt vedtak står vi her overfor, og det må etter mitt syn godtas som gyldig hvis det fremtrer som en saklig avgjørelse og innebærer en fornuftig ordning som alt i alt er til gagn for borettslaget.”

I Rt 1995 s. 1026 fant retten at en beslutning om at datteren til hovedaksjonæren fikk en leierett på 99 år med lav leie til selskapets forretningslokaler var et brudd på misbruksreglene i aksjeloven:

“Etter aksjeloven § 8-14 må bl a styret ikke "treffe tiltak som er egnet til å gi visse aksjeeiere eller tredjemann en urimelig fordel på andre aksjeeieres eller selskapets bekostning." Det gis anvisning på et rimelighetskjønn. For den konkrete rimelighetsvurderingen viser jeg til det jeg har sagt om rettsvirkningene av disposisjonene den 24 april 1989, sett i lys av de bånd familieavtalen la på utnyttelsen av gården. Som påpekt tilførte den nær tidsbegrensede leieavtalen Sandaker Herreklær A/S og Ingunn Kaalstad, en urimelig fordel på Sandakergården

⁶¹ Se også Rt 1991 s. 892 der endring i fordelingsnøkkelen for kostnader mellom sameierne ble ansett for å være et brudd på likhetesprinsippet og misbruksreglene. Endringen ble etter en saklighetsvurdering ansett å være usaklig.

og Stein Vegheims bekostning. Jeg kan ikke se annet enn at dette er en urimelighet som går inn under § 8-14 første ledd.”

4.8.4 Juridisk teori

Forholdet mellom likhetsprinsippet og misbruksreglene i aksjeloven er drøftet i juridisk teori.⁶² Truyen konkluderer med at i den grad virkeområdet for likhetsgrunnsetningen og misbruksreglene er overlappende, konsumeres likhetsgrunnsetningens materielle side av reglene om myndighetsmisbruk.⁶³ Truyen påpeker at selv om misbruksreglene også gir vern for usaklig forskjellsbehandling av medlemmene, vil det være å gå en omvei å argumentere via misbruksregelen i tilfelle der usaklig forskjellsbehandling er konstatert. Aksjemajoritetens styringsrom er snevrere i likhetsprinsippet enn etter misbruksreglene⁶⁴. Andenæs viser til Truyens argumenter og påpeker videre at det også vil være å gå en omvei å anvende likhetsprinsippet hvis det kan konstateres misbruk.⁶⁵

4.8.5 Konklusjon

Vilkåret om urimelig fordel i §§ 55 og 90 sett *isolert*, tilsier at foretaket kan forskjellsbehandle medlemmene usaklig så lenge ikke forskjellsbehandlingen ikke gir urimelige virkninger⁶⁶. Urimelig er en høy terskel som stort handlingsrom for forskjellsbehandling av medlemmene. Det vil derfor ikke være hensiktsmessig å bruke §§ 55 og 90 ved brudd på likhetsprinsippet, jamfør også Andenæs og Truyens argument om ”omvei” i avsnittet over. Likhetsprinsippets saklighetskrav fører til at det er lavere terskel for å påvise brudd på § 17 enn for å påvise brudd på § 55 og 90.

Motsatt kan en beslutning som i og for seg er saklig innebære brudd på misbruksreglene. Hvis *virkingen* av forskjellsbehandlingen er at noen medlemmer oppnår en urimelig fordel til skade for andre medlemmer, vil den være i strid med misbruksreglene selv om det var en saklig grunn for forskjellsbehandlingen.

Konklusjonen etter dette er at likhetsprinsippet er en selvstendig skranke mot forskjellsbehandling av medlemmene.

Selv om det ikke foreligger høyesterettspraksis der likhetsprinsippet i samvirkelova har vært påberopt, viser høyesterettspraksis fra andre organisasjonsformer at likhetsprinsippet gir et

⁶² For eksempel Truyen (2005) s.101-105, s 176-177, Andenæs (2006) s. 219-320 og

⁶³ Truyen (2005) s 105

⁶⁴ Truyen (2005) s. 177

⁶⁵ Andenæs (2006) s. 319

⁶⁶ Likhetsprinsippet vil imidlertid være til hinder usaklig forskjellsbehandling. Poenget er at § 55 først kommer til anvendelse når virkningen av forskjellsbehandlingen blir urimelig.

selvstendig vern, jamfør blant annet Rt 1966 s. 70.(Oppsal borettslag) Hvis forskjellsbehandlingen *både* er usaklig og urimelig, argumenter Høyesterett med misbruksreglene, jamfør blant annet Rt 1995 s. 1026 (Sandakergården).

5 Grensedragnings mellom likebehandling og forskjellsbehandling

Hva innebærer det at et samvirkeforetak skal behandle alle medlemmene likt, jamfør ordlyden i § 17 første setning? Dette er et spørsmål om hva som er idealnормen for likebehandling av medlemmene i samvirkeforetak. I drøftelsen om grensedragnings mellom likebehandling og forskjellsbehandling forutsettes det at forskjellsbehandlingen ikke strider mot preseptorisk lovgivning og at medlemmene ikke har samtykket til forskjellsbehandlingen.

5.1 Idealnормen for likebehandling

Idealnормen uttrykker hva en beslutning burde vært egnet til å medføre.⁶⁷

Utgangspunktet for idealnормen etter likhetsprinsippet i samvirkelova er at en beslutning skal ha lik virkning for medlemmene.⁶⁸ Spørsmålet er hva som er likebehandling i samvirkeforetak.

5.1.1 Idealnормen for likebehandling – medlemmenes organisatoriske rettigheter⁶⁹

Medlemmenes organisatoriske rettigheter⁷⁰ er som oppgaven vil vise, preseptorisk lovgivning. Foretaket kan ikke frata eller innskrenke medlemmenes organisatoriske rettigheter.⁷¹ Den viktigste organisatoriske rettigheten er stemmeretten. Hovedregelen er at hvert medlem har en stemme i årsmøtet, jamfør samvirkelova § 38 første ledd første punktum.⁷² I rettferdighetsteorien omtales dette som objektiv likedeling.⁷³

Med hjemmel i samvirkelova § 38 andre ledd, kan det vedteksfestes at medlemmene kan ha flere stemmer i årsmøtet, hvis stemmene er fordelt på medlemmene i forhold til deres omsetning med foretaket. Dette omtales i rettferdighetsteorien som fordeling etter rett, plikt og fortjeneste.⁷⁴ Denne løsningen vil dermed ikke innebære objektiv likedeling, slik hovedregelen om en stemme pr andel, men vil allikevel ikke innebære forskjellsbehandling fordi det er det enkelte medlems omsetning med foretaket som avgjør hvor mange stemmer det enkelte medlem skal ha.

⁶⁷ Truyen (2004) s. 314

⁶⁸ Jf punkt 4.7.1 i oppgaven

⁶⁹ Samvirkelova § 37 om utsendinger anses ikke relevant for å få frem poenget i drøftelsen om hva som anses som likebehandling i samvirkeforetak. Bestemmelsen vil bli nevnt når det er relevant ellers i oppgaven

⁷⁰ Jf punkt 2.3 for definisjon

⁷¹ jf Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s.255

⁷² Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s.275

⁷³ Eckhoff (1971) s. 208

⁷⁴ Eckhoff (1971) s. 226

Samvirkelova § 38, andre ledd siste punktum trekker grensen for hvor stor innflytelse et medlem i et samvirkeforetak kan ha når stemmeretten differensieres:

”Ein medlem kan ikkje ha eit fleirtal av røystene i foretaket.”

I drøftelsene om differensiert stemmerett i forarbeidene til loven påpekte samvirkeloenutvalget at

”...man må unngå at et enkelt medlem eller en liten gruppe medlemmer, gjennom ordninger med differensiert stemmerett, skal få en dominerende innflytelse, da dette vil være i strid med prinsippet om demokratisk medlemskontroll.”⁷⁵

Bestemmelsen om at ingen medlemmer skal ha avgjørende innflytelse i et samvirkeforetak, vil innebære at det er en grense for for langt fordelingen av stemmer i årsmøtet kan differensieres i forhold til hvert medlems omsetning med foretaket.

Her kan det hevdes at en slik begrensning i enkeltmedlemmers rett til innflytelse i foretaket fører til forskjellsbehandling. Det medlemmet som har så stor omsetning med foretaket at antall stemmer fører til at vedkommende får avgjørende innflytelse i laget, mister noe av sin innflytelse. En slik forskjellsbehandling vil ikke være i strid med likhetsprinsippet i samvirkelova. Prinsippet om demokratisk medlemskontroll i samvirkeforetak og bestemmelsen om at ingen medlemmer skal ha avgjørende innflytelse i samvirkeforetaket, vil veie tyngre enn forskjellsbehandlingen som medlemmet i en slik situasjon blir utsatt for.

5.1.2 Idealnормen for likebehandling – når medlemmene kontraherer med foretaket

Idealnормen for likebehandling når medlemmene kontraherer med foretaket er at medlemmene skal omsette på samme vilkår. Utgangspunktet er dermed objektiv likedeling av rettighetene.⁷⁶ I forarbeidene sies det at flere grunner kan tilsi at vilkårene kan bli forskjellige overfor ulike medlemmer, men det kreves saklig grunn til forskjellsbehandlingen⁷⁷. Likhetsprinsippet og samvirkeverdiene likhet og rettferdighet taler også for at utgangspunktet er likebehandling.

Kravet til saklig grunn til forskjellsbehandling vil innebære at likhetsprinsippet setter grenser for i hvilken grad vilkårene kan differensieres. I saklighetsvurderingen inngår blant annet konsekvensen for medlemmene som rammes vurdert opp mot foretakets behov for endringen. Hvis prisen i omsetningen mellom foretaket og medlemmene skal differensieres, må ikke differansen være større enn at det dekker foretakets behov.⁷⁸

⁷⁵ NOU 2002:6 s. 270 punkt 26.2

⁷⁶ Eckhoff (1971) s. 208

⁷⁷ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 256

⁷⁸ Jf punkt 6.1.4.2.3 i oppgaven

5.1.3 Idealnормen for likebehandling – ved utdelinger fra foretaket

I samvirkeforetak er idealnормen ved utdelinger fra foretaket at medlemmene oppnår rettigheter etter bruk, jamfør patronasjeprinsippet.⁷⁹ Den store hovedregelen i samvirkelova er at utdelinger skal fordeles på grunnlag av medlemmenes omsetning med foretaket.⁸⁰

I rettferdighetsteorien brukes begrepet *fordelingsrettferdighet* for argumentasjon ved utveksling av verdier. Ved fordelingsrettferdighet skal mottakerne skal stilles likt. Fordelingsrettferdighet kan noen ganger innebære at alle mottakerne skal *ha like stor del* av verdiene som fordeles. I andre tilfeller vil det kreves *forholdsmessig likhet* for å oppnå fordelingsrettferdighet.

⁸¹ I rettferdighetsteorien beskrives forholdsmessig likhet ved fordeling mellom mottakere som fordelingen ut fra en viss skala.⁸² Samvirkeforetak plikter å registrere omsetningen til hvert enkelt medlem slik at utdelinger fra foretaket kan oppfylle patronasjeprinsippet. Dette er dermed i tråd med det rettferdighetsteorien omtaler som forholdsmessig likhet.

I forarbeidene til samvirkelova står det at hvert samvirkeforetak selv må finne en praktisk måte å registrere medlemsomsetningen på slik at samvirkeforetaket kan foreta utdelinger på grunnlag av medlemmenes andel av omsetningen med foretaket.⁸³ Fordelingsnøkkelene skal være så nøyaktig som mulig, men hvis den i rimelig grad gjenspeiler omsetningen til hver enkelt medlem og medlemmene er enige om den, kan det aksepteres hvis det vil være mer tungvint og omstendelig å komme frem til en mer nøyaktig fordeling. Det sentrale er at omsetningen måles på en måte som gjør at det blir et rimelig samsvar mellom økonomisk innsats og økonomisk utdeling.⁸⁴ Hvis utdelinger er differensiert på andre måter enn etter volumet på omsetningen med foretaket, for eksempel etter varetype og kvalitet, må registrering av medlemmenes omsetning også omfatte disse opplysningene.⁸⁵

Utdelinger fra samvirkeforetak er det rettferdighetsteorien omtaler som fordeling etter rett, plikt og fortjeneste.⁸⁶ Idealnормen vil være at forholdet mellom utdelt beløp og omsetning er lik for alle medlemmene.⁸⁷ Dette vil innebære at for eksempel en objektiv likedeling (der hvert medlem får utdelt samme beløp) vil føre at medlemmene i samvirkeforetaket blir forskjellsbehandlet.

⁷⁹ Jf punkt 2.5 i oppgaven for definisjon

⁸⁰ Unntaket fra hovedregelen finnes: Se § 30 om forrenting av andelsinnskudd og medlemskapitalkonto. Se også §§ 106 og 119 om vederlag ved fusjon og fisjon der hovedregelen er at vederlaget består i medlemskap i det overtakende foretaket (fusjon)/overdagende foretaket (fisjon).

⁸¹ Eckhoff (1971) s. 40

⁸² Eckhoff (1971) s. 44

⁸³ Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s. 241

⁸⁴ Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s. 241 og Fjørtoft (2014) s. 511

⁸⁵ Fjørtoft (2014) s. 511

⁸⁶ Eckhoff (1971) s. 226

⁸⁷ Fjørtoft (2014) s. 466

5.2 Forskjellsbehandling

Idelnormen for likebehandling uttrykker hva en beslutning burde vært egnet til å medføre.⁸⁸ Forskjellsbehandling er negasjonen til likebehandling.

Spørsmålet er dermed når forskjellsbehandling kan konstateres.

5.2.1 Relevante rettskilder

5.2.1.1 Samvirkelovas forarbeider

Samvirkelova inneholder flere bestemmelser der det åpnes for at medlemmene kan forskjellsbehandles. Blant annet når det gjelder vilkårene overfor de ulike medlemmene i omsetningen med foretaket.⁸⁹ Et annet eksempel er at det åpnes for skjevdeling av vederlag ved fusjon.⁹⁰ Forarbeidene gir veiledning for avklare om foretaket er berettiget til å forskjellsbehandle medlemmene. Forarbeidene gir også veiledning med hensyn til vilkårene for forskjellsbehandling.

5.2.1.2 Rettspraksis

I Rt 1966 s. 70, der retten skulle vurdere om det foreligger krenkelse av likhetsprinsippet, uttalte førstevoterende følgende:

”...at det ikke skjer noe som virker diskriminerende i forholdet mellom interessentene.”

En annen formulering fra Høyesterett går frem av Rt 1991 s. 892 som omhandlet en tvist om endring av fordelingsnøkkelen for fellesutgifter i boligsameie, er som følger:

”En endring av fordelingsnøkkelen som på denne måten bygger på rentabilitets- og markedsbetraktninger, går i vrieligheten ut på at verdier overføres fra en gruppe seksjonseiere til en annen. For så vidt den ikke har ytterligere begrunnelse, kan jeg ikke se annet enn at den kommer i konflikt med likhetsprinsippet slik det kommer til uttrykk blant annet i aksjeloven § 19-6.”

Høyesterett kom i denne saken frem til at den besluttede endringen i fordelingsnøkkelen for fellesutgiftene, ville komme i konflikt med likhetsprinsippet. Bakgrunnen var at et flertall av sameierne hadde bestemt at kontorseksjonene i boligsameiet skulle bære en noe høyere del av fellesutgiftene enn tidligere.

5.2.1.3 Juridisk litteratur

Grensen mellom likebehandling og forskjellsbehandling er drøftet i juridisk litteratur. Woxholth⁹¹ bruker begrepet ”ulikebehandling” som motsatsen til likebehandling. Hvorvidt ulikebehandling foreligger, vil ifølge Woxholth måtte avgjøres helt konkret ved en

⁸⁸ Jf punkt 5.1

⁸⁹ Jf Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 257

⁹⁰ Jf Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 295

⁹¹ Woxholth (2008) s. 241

”differansebetraktning”. Eksempelvis vil en differansebetraktning kunne konstatere at medlemmene blir ulikebehandlet hvis de pålegges å betale forskjellig kontingent.

Truyen⁹² viser til at kjernen i likhetsprinsippet er en differansebetraktning. Ingen skal settes i en bedre eller dårligere stilling enn andre. Differansebetraktningen vil ifølge Truyen være en ”status quo-vurdering”. Hvis differansebetraktningen påviser endringen i den eksisterende rettstilstanden, vil det foreligge forskjellsbehandling. Forskjellsbehandling av aksjonærer under ellers like forhold vil kunne innebære brudd på likhetsprinsippet. Truyen påpeker også at likestilling av aksjer som tidligere hadde ulike rettigheter, vil kunne innebære brudd på likhetsprinsippet.

5.2.2 Når kan forskjellsbehandling konstateres?

Å konstatere forskjellsbehandling vil etter dette innebære en differansebetraktning⁹³. Differansebetraktningen vil dermed måtte vurdere hvorvidt *denne* beslutningen førte til en endring i forholdet mellom medlemmene. Førte *denne* beslutningen til at noen medlemmer settes i en dårligere eller bedre stilling enn andre medlemmer?

For eksempel vil en beslutning om å ikke utdele etterbetaling til medlemmer som har hatt relevant omsetning med foretaket vil innebære forskjellsbehandling.⁹⁴ En beslutning om å gi noen medlemmer fortrinnsrett til fellesfinansiert garasje, vil normalt innebære forskjellsbehandling i strid med likhetsprinsippet.⁹⁵ Forskjellsbehandling kan også konstateres hvis foretaket beslutter å endre fordelingsbrøken for husleie.⁹⁶ En beslutning om å differensiere omsetningsretten mellom medlemmene eller å differensiere medlemmenes vilkår i omsetningen med foretaket, vil innebære forskjellsbehandling⁹⁷. Omvendt kan en beslutning om å gå bort fra differensiering av medlemmenes vilkår i samhandelen med foretaket, også innebære at medlemmene forskjellsbehandles. Forskjellsbehandling kan også konstateres hvis et medlem får overført en eiendom fra foretaket til underpris.⁹⁸

Det skal etter dette ikke så mye til for å konstatere forskjellsbehandling. Hvis en differansebetraktning viser at beslutningen har ulik virkning for medlemmene, kan forskjellsbehandling konstateres. Spørsmålet videre blir når forskjellsbehandling kan aksepteres.

6 Når kan forskjellsbehandling aksepteres?

6.1 Forskjellsbehandlingen må ha saklig grunn

Utgangspunktet er ordlyden i samvirkelova § 17 andre setning:

⁹² Truyen (2005) s. 100

⁹³ Jf blant annet Woxholth (2008) s. 241 Truyen (2005) s. 100

⁹⁴ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 257

⁹⁵ Jf RG 1964 s. 85 Eidsivating lagmannsrett, borettslag, jamfør Andenæs (2007) s. 120

⁹⁶ Jf Rt 1996 s. 896, eierseksjonssameie

⁹⁷ Jf Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 257

⁹⁸ Fjørtoft (2014) s. 259

”Forskjellsbehandling krever saklig grunn.”

Reservasjonen om saklig grunn til forskjellsbehandling inngår som en del av likhetsprinsippet i samvirkelova. Spørsmålet er hvordan man skal trekke grensen mellom usaklig og saklig forskjellsbehandling av medlemmene.

I drøftelsen om saklig grunn til forskjellsbehandling forutsettes det at det ikke foreligger brudd på preseptorisk lovgivning og at medlemmene ikke har samtykket til forskjellsbehandlingen.

6.1.1 Saklig grunn til forskjellsbehandling i samvirkeforetak

Utgangspunktet er at et samvirkeforetak skal behandle medlemmene likt, jamfør samvirkelova § 17 første setning. Forskjellsbehandling krever saklig grunn. Spørsmålet er hva som kan være hva som kan være forskjellsbehandling i samvirkeforetak? Hvilke momenter er relevante i saklighetsvurderingen etter likhetsprinsippet i samvirkelova?

6.1.2 Saklighetsvurdering

I saklighetsvurderingen skal foretakets interesse av beslutningen veies opp mot den virkningen beslutningen har for de medlemmene som forskjellsbehandles.⁹⁹

Saklighetsvurderingen tar utgangspunkt i det foretaket angir som saklig grunn til forskjellsbehandlingen. Hensynene bak samvirkelova § 17 andre setning som hjemler at saklig forskjellsbehandling ikke er i strid med likhetsprinsippet, tilsier også at forskjellsbehandlingen må være i *foretakets* interesse.

Det er foretaket (majoritetsmedlemmene) som bærer bevisbyrden for at forskjellsbehandlingen er saklig. Minoritetsmedlemmene bærer kun bevisbyrden for at de er blitt forskjellsbehandlet.

¹⁰⁰ Dette innebærer at det ikke er medlemmene som forskjellsbehandles som må legge frem bevis for at forskjellsbehandlingen er usaklig. Hvis noen medlemmer kan konstatere at de er forskjellsbehandlet, er det foretaket som har bevisbyrden for at forskjellsbehandlingen er saklig.

6.1.2.1 Gjennomgang av relevante rettskilder

Likhetsprinsippet i samvirkelova er en videreføring av likhetsprinsippet slik i ulovfestet samvirkerett.¹⁰¹ Rettskilder i tilknytning til ulovfestet samvirkerett er dermed relevante.

Rettskildemateriale om saklig grunn til forskjellsbehandling i andre organisasjonsformer vil også være relevante.¹⁰²

I forarbeidene til samvirkelova er ”saklig grunn” drøftet i tilknytning til blant annet saklig grunn for å nekte medlemskap i samvirkeforetak og saklig grunn for å forskjellsbehandle

⁹⁹ Jf Rt 1966 s. 70 og Andenæs (2006) s. 134

¹⁰⁰ Jf Truyen (2005) s. 102

¹⁰¹ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 256

¹⁰² Ibid s. 256, jamfør s. 281

medlemmene ved fusjon og utdelinger fra foretaket.¹⁰³ En saklig grunn til å skjevdele vederlag ved fusjon kan være at verdiene i de deltakende foretakene er ulike.¹⁰⁴ Saklig grunn til forskjellsbehandling av medlemmene ved utdelinger fra foretaket vil bli drøftet i oppgaven¹⁰⁵.

Departementet drøftet også "saklig grunn" til å nekte medlemskap i samvirkeforetak og viste til at vilkåret om saklig grunn til å nekte medlemskap i samvirkeforetak, var gjeldende rett i ulovfestet samvirkerett og at vilkåret var velkjent også i øvrig lovgivning, for eksempel i aksjeloven.¹⁰⁶ Rettskilder om likhets- og saklighetsvurderinger fra ulovfestet samvirkerett og rettskilder fra andre organisasjonsformer vil dermed være relevant for å avgjøre om forskjellsbehandlingen er saklig eller usaklig. Departementet sluttet seg også til samvirkelovutvalgets utredning om det nærmere innholdet i begrepet saklig grunn til å nekte medlemskap.

¹⁰⁷

I forarbeidene til samvirkelova viser departementet til at begrepet "sakleg grunn" har en fast kjerne som gjør at en del kriterier for forskjellsbehandling uten videre vil være ulovlig.¹⁰⁸ Forskjellsbehandling som bryter med diskrimineringsreglene¹⁰⁹ eller EØS-avtalen,¹¹⁰ vil aldri være saklig. Dette vil for eksempel innebære at en avgjørelse om å frata medlemmer stemmerett med begrunnelse at de ikke er bosatt i Norge vil være usaklig. I praksis er det sånn at de fleste samvirkeforetak har en lokal forankring.¹¹¹ Det vil dermed sjeldent oppstå problemstillinger som gjelder forskjellsbehandling av medlemmer med begrunnelse av at de ikke bor i Norge.

Det finnes ikke rettspraksis der likhetsprinsippet i samvirkeforetaket har vært drøftet. Det finnes imidlertid høyesterettspraksis som gjelder andre organisasjonsformer.¹¹² Begrepet saklig grunn er en rettslig standard. Høyesterettspraksis der saklig grunn til forskjellsbehandling har vært drøftet, vil være relevant for å avgjøre grensen mellom saklig og usaklig forskjellsbehandling også i samvirkeforetak. Rettspraksis fra Høyesterett viser at en avgjørelse av om forskjellsbehandlingen er saklig eller usaklig, vil måtte avgjøres i en konkret helhetsvurdering i den enkelte sak. I tillegg til vurderingen av selskapets behov for forskjellsbehandlingen og

¹⁰³ Jf Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 253 merknad til § 14, jamfør s. 78-80 om saklig grunn for å nekte medlemskap i samvirkeforetak. Jamfør også for eksempel s. 295-296 merknad til § 103 (7), (9) og (10) om fusjon og merknad til § 135 (6), jamfør NOU 2002:6 s. 256-258 om saklig grunn til å nekte medlemskap og s. 272 og 273 om saklig grunn til vedtektsendringer som gir medlemmene større tilgang til nettoformuen og s. Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 303 om saklig grunn som vilkår for at medlemmene skal kunne få større tilgang til nettoformue ved oppløsning.

¹⁰⁴ Ibid s. 297 merknad til § 106

¹⁰⁵ Jf punkt 6.1.4 i oppgaven

¹⁰⁶ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 100 punkt 7.3.1

¹⁰⁷ Ibid s. 100, jamfør NOU 2006:2 s. 256-258

¹⁰⁸ Ibid s. 100

¹⁰⁹ i.c

¹¹⁰ Fjærtøft (2014) s. 72, jamfør EØS-avtalen art 4 (om forbud mot diskriminering på grunnlag av nasjonalitet), art 34 (likestilling av foretak med forretningskontor innenfor EU/EØS)

¹¹¹ Ibid s. 74

¹¹² Se blant annet Rt 1966 s. 70 (borettslag, der retten viser til likhetsprinsippet i aksjeloven) og Rt 1991 s. 892 (eierseksjonssameie).

virkingen for de berørte medlemmene, vil saklighetsvurderingen også innebære en vurdering av forholdene i det konkrete selskapet.

I Rt 1977 s. 97 om forskjellsbehandling ved søknader om hundehold i et borettslag, fremhevet retten at søknader om samtykke til hundehold måtte behandles på en ”saklig måte”.¹¹³ Truyen mener at krav til saklig behandling i denne dommen må ses på som et allminnelig rettssikkerhetskrav til skjønnsutøvelsen.¹¹⁴ Forskjellsbehandlingen må ikke ramme medlemmene vilkårlig. De premissene som legges til grunn for forskjellsbehandlingen må være objektive.¹¹⁵ Det skal dermed ikke være tilfeldig hvem som rammes av forskjellsbehandlingen.

I Rt 1966 s. 70 der spørsmålet var om et vedtak i generalforsamlingen i et borettslag innebar et brudd på likhetsprinsippet, viser rettens avveining av foretakets interesser og interessene til de medlemmene som rammes er en del av saklighetsvurderingen. Vekten av hensynet til medlemmene variere etter hvor inngripende virkingen er:

i

“På den ene side må det i andelslag, på samme måte som i aksjeselskaper, stilles strenge krav om at det ikke skjer noe som virker diskriminerende i forholdet mellom interessentene. Men på den annen side fører selve borettslagsordningen, med kombinasjon av andelsrett og leierett, til at det må treffes vedtak som kan komme til å bety fordeler for enkelte og ulemper for andre av andelshaverne. Et slikt vedtak står vi her overfor, og det må etter mitt syn godtas som gyldig hvis det fremtrer som en saklig avgjørelse og innebærer en fornuftig ordning som alt i alt er til gagn for borettslaget.”¹¹⁶

I Rt 2013 s. 241 drøfter Høyesterett om det var saklig grunn til å nekte erverv av aksjer i et aksjeselskap. I drøftelsen inngår vurderinger av om det var tatt utenforliggende hensyn når erverv av aksjer ble nektet. Påstanden i saken var at ervervet ble nektet fordi aksjekjøper ikke tilhørte samme familie som de øvrige aksjeeierne. Retten kom etter en konkret saklighetsvurdering frem til at det var tatt utenforliggende hensyn og at vedtaket om å nekte erverv av aksjer var usaklig og dermed ugyldig. Dommen var enstemmig. Rettspraksis viser dermed at utenforliggende hensyn ikke kan være saklig grunn. Saken viser også at saklighetsvurderingen må ta utgangspunkt i det angjeldende selskapets begrunnelse for forskjellsbehandlingen og at en saklighetsvurdering innebære en konkret vurdering av alle hensynene i saken, herunder hvorvidt vedtekter, formål eller lignende selskapsvedtak kan ha betydning i saklighetsvurderingen. I saken ble det vist til Rt 1999 s. 1682 (Østlendingen) der førstevoterende hadde uttalt følgende på side 1687 om saklighetskravet:

"Selskapet kan etter sammenhengen ikke håndheve selve utøvelsen av samtykkemyndigheten

¹¹³ Rt 1977 s. 97 (side 100)

¹¹⁴ Truyen (2005) s. 289

¹¹⁵ Truyen (2005) s. 289

¹¹⁶ Jf Rt 1966 s. 70

på en måte som er i strid med lovens krav til saklighet, men kan allikevel i en viss utstrekning, f. eks. ved formålsangivelser, vedtekter eller lignende selskapsvedtak, regulere rammebetingelsene for eierskifte på en slik måte at dette får betydning for saklighetsvurderingen¹¹⁷."

Førstevoterende viste videre til Augdals bok "Aksjeselskapet etter norsk rett" (1959), side 221 i drøftelsen av om det styret hadde anført som selskapsstrategiske vurderinger, hadde tilstrekkelig og reell rot i selskapets formål og virksomhet og siterte:

"det nytter ikke da styret bare å anføre at vedkommende aksjeeierhverver ikke er ønskelig for selskapet. Det må også opplyses hvorfor han ikke er ønskelig. Og er de anførte grunner åpenbart utilstrekkelige, vil domstolen gå ut fra at de bare er påskudd, og avgjørelsen vil da reguleres uten videre måtte gå selskapet imot."¹¹⁸

Saklighetsvurderingen i Rt 2013 s. 241 omhandler ikke forskjellsbehandling som rammes av likhetsprinsippet i samvirkelova § 17. Saken er imidlertid relevant i drøftelsen av grensdragningen mellom saklig og usaklig forskjellsbehandling av flere grunner. Den viser saken hvordan retten konkret vurderer foretakets argumenter for saklig grunn, ved å vurdere relevante forhold i selskapet som kan belyse saklighetsvurderingen: Retten vurderte om foretakets vedtekter inneholdt bestemmelser som kunne indikere at begrensningen i eierandelen var tilsett. Videre ble foretakets formål og virksomhet vurdert for å avgjøre om det var ønskelig med en begrensning i eierandelen hos den enkelte aksjonær. Retten vurderte videre om det for øvrig var noe ved selskapets formål, drift og egenart som kunne begrunne vedtaket om å nekte ervervet. Foretakets argumenter for at forskjellsbehandlingen var saklig ble dermed grundig gjennomgått og realitetsbehandlet. Foretakets begrunnelse om at ervervet ville gi kjøperen dominerende/eller kontrollerende stilling i selskapet, anså retten til å ikke samsvare med den faktiske situasjonen i foretaket og ble derfor ansett som usaklig. I denne saken var styrets vedtak om å nekte erverv av aksjer til andre enn familieaksjonærene usaklig med henvisning til aksjeloven § 4-1, likhetsgrunnsetningen.

Hva som skal inngå i vurderingen av om forskjellsbehandling er saklig eller usaklig er også drøftet i juridisk litteratur.¹¹⁹ Om saklighetsvurderingen etter likhetsprinsippet i aksjeselskap viser Truyen¹²⁰ til at en proporsjonalitetsvurdering også inngår i saklighetsvurderingen og at vurderinger av alternative beslutninger da står sentralt. Virkningen av beslutningen for de medlemmene som berøres, må veies opp mot behovet foretaket har for at den gjennomføres.

Andenæs formulerer saklighetsvurderingen slik:

¹¹⁷ Jf Rt 1999 s. 1682

¹¹⁸ Jf Rt 2013 s. 241 parantes 50

¹¹⁹ Se Truyen (2005) s. 100-101, Andenæs (2006) s. 134, Woxholth (2008) s. 281-281. Jf videre Fjærtøft (2014) om saklig grunn til forskjellsbehandling, herunder på s. 72 (tolkning i lys av EØS-avtalen), s. 186 (medlemsklasser og investormedlemmer og medlemsretter som vilkår for at medlemskap foreligger), s. 202 (medlemsrabatter), s. 259 (utdelinger fra foretaket), s. 306 (fusjonsvederlag), s. 405 (medlemskapitalkonto; midler til- og utdelinger fra), s. 450 (fusjonsvederlag), s. 476-478 (utdeling fra medlemskapitalkonto og utbetaling av konserntilskudd) og s. 491-492 (utdeling etter omsetning).

¹²⁰ Truyen (2005) s 353

*”I vurderingen av om forskjellsbehandlingen er saklig, må selskapet foreta en konkret og skjønnsmessig avveining av mellom på den ene siden selskapets interesse i å fravike likhetsprinsippet og på den annen side hensynet til de øvrige aksjonærer. Viktige momenter i vurderingen er i hvilken grad selskapets kommersielle begrunnelse for å fravike likhetsprinsippet bygger på selskapsrettslig relevante hensyn, i hvilken grad beslutningen er nødvendig for å fremme selskapets interesser, og i hvilken grad beslutningen beror på en rimelig avveining mellom selskapets og de øvrige aksjonærenes interesser.”*¹²¹

6.1.3 Grensen mellom saklig og usaklig forskjellsbehandling

En saklighetsvurdering vil som avklart ved gjennomgangen av rettskildene, innebære en helhetsvurdering der mange momenter spiller inn. Spørsmålet er hvordan det kan trekkes en grense mellom saklig og usaklig forskjellsbehandling?

Det kan konstateres at forskjellsbehandling i strid med diskrimineringsreglene og EØS-avtalen alltid er usaklig. Det samme gjelder hvis forskjellsbehandlingen rammer medlemmene vilkårlig: hvis ikke premissene for forskjellsbehandlingen er objektive, er ikke forskjellsbehandlingen saklig. Det vil dermed for eksempel være et brudd på likhetsprinsippet hvis ikke like tilfeller behandles likt. Hvis et samvirkeforetak for eksempel har besluttet at medlemmer med liten omsetning ikke skal ha rett til etterbetaling, må det ramme alle medlemmene som omsetter for mindre enn beløpet som er satt som vilkår for rett til utbetaling likt. Hvis noen av de berørte medlemmene likevel får etterbetaling, vil dette innebære et brudd på likhetsprinsippet. Forskjellsbehandlingen har da rammet medlemmene vilkårlig.

Hvis begrunnelsen for forskjellsbehandling ikke er i foretakets interesse, vil begrunnelsen anses usaklig. Reservasjonen om saklig grunnet forskjellsbehandling i samvirkelova § 17 har som hensikt å gi foretaket en viss fleksibilitet til å forskjellsbehandle medlemmene. Hvis forskjellsbehandlingen fremmer ledelsens eller andres særinteresser er den ikke saklig.¹²² Det vil følgelig ikke være saklig grunn hvis forskjellsbehandlingen fremmer enkeltmedlemmers interesse.

Et samvirkeforetak har som hovedformål å ivareta medlemmenes økonomiske interesser. Primært ved å tilby medlemmene gunstige vilkår i omsetningen med foretaket. Samtidig skal foretaket drives forsvarlig, jamfør forsvarlighetskravet i samvirkelova § 25. Det er dermed i medlemmenes interesse at foretaket har en viss fleksibilitet slik at det drives mest mulig effektivt og forretningsmessig. Man kan for eksempel tenke seg at et bilkollektiv innfører en ordning der medlemmer mellom 18 og 20 år ikke får leie bil i fra fredag til søndag kveld fordi denne gruppen sjøfører har vært mest utsatt for uhell og at de fleste uhellene har skjedd i helgene. Foretaket vil forhindre økte forsikringsutgifter og sikre tilgjengeligheten til bilene. I en likhets- og saklighetsvurdering må konsekvensen for berørte medlemmer vurderes. Likhetsprinsippet verner bare de som er medlemmer når beslutningen blir gjort. Konsekvensen av beslutningen vil dermed være maksimalt to år, avhengig av medlemmets

¹²¹ Andenæs (2006) s. 134, aksjeselskap

¹²² Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 79

alder på beslutningstidspunktet, og være begrenset til helgene. Hvis de medlemmene det gjelder kompenseres ved at de for eksempel må betale mindre kontingent til de er fylt 20 år, vil dette være et moment for at forskjellsbehandlingen som trekker i retning av at forskjellsbehandlingen er saklig. Hensynet til medlemmene avhenger av hvor tyngende virkningen av beslutningen er.¹²³ Imidlertid inngår en vurdering av alternative løsninger som er mindre inngripende for de medlemmene som berøres. I dette tilfellet vil foretaket kunne innføre ordningen med virkning kun for de som blir medlemmer etter beslutningstidspunktet. I så fall ville ikke likhetsprinsippet vært til hinder for beslutningen¹²⁴.

Den reelle grunnen til forskjellsbehandlingen må være saklig. Hvis begrunnelsen som foretaket gir ikke stemmer med realiteten, vil begrunnelsen bli ansett som usaklig. Det er foretaket som har bevisbyrden for at forskjellsbehandlingen er saklig. I Rt 2013 s. 241 der retten fant foretakets påstand usaklig fordi den ikke samsvarte med den faktiske situasjonen i foretaket. Utilstrekkelige grunner vil bli ansett som påskudd og dermed være usaklige.

Foretakets (majoritetsmedlemmenes) behov for forskjellsbehandlingen må veies opp mot virkningen for de berørte medlemmene. Kravet til saklig grunn vil være strengere proporsjonalt med hvor inngripende virkningen den har for de berørte medlemmene. Alternative løsninger må vurderes. Et samvirkeforetak kan i stedet for å frata medlemmene retten til å omsette med foretaket, innskrenke omsetningsretten for en periode. Eller at medlemmer i det overtagende foretaket i en fusjon kompenseres med mer gunstige omsetningsvilkår i en periode fordi medlemmene i det overdragende foretaket skal motta fusjonsvederlag.¹²⁵

At en beslutning innebærer minimale fordeler for noen medlemmer og minimale ulemper for andre medlemmer, er i Høyesterett blitt vurdert å ikke innebære usaklig forskjellsbehandling. Dette kan også uttrykkes slik at foretakets behov for endringen veide tyngre enn virkningen den hadde for de berørte medlemmene – fordi virkningen var liten. I Rt 1966 s. 70, ble foretakets vedtak om antallet og beliggenheten til garasjene boligsameiet skulle bygge, ansett saklig. Et annet eksempel på en beslutning der foretakets behov veier tyngre enn virkningen for medlemmene er en beslutning tid og sted for årsmøtet.¹²⁶ En slik beslutning vil ramme medlemmene i ulik grad, avhengig av bosted og mulighet til å møte på tidspunktet. Det vil anses for saklig grunn hvis foretaket på grunn av mangel på et høvelig møtelokale må flytte årsmøtet til nabokommunen.¹²⁷

Foretakets formål og virksomhet, drift og egenart samt foretakets vedtekter vil være relevante for å vurdere om det er forhold i det konkrete foretaket som kan være avgjørende i saklighetsvurderingen. For eksempel vil det kunne være saklig grunn for å innføre søskenmoderasjon i

¹²³ Jamfør blant annet Andenæs (2006)

¹²⁴ Jf ordlyden i § 17: ”Et samvirkeforetak skal behandle alle *medlemmar* likt”. Likhetsprinsippet verner ikke fremtidige medlemmer.

¹²⁵ Fjørtoft (2014) s. 305, jamfør samvirkelova § 106 første og andre ledd om at bare medlemmer i overdragende foretaket kan ha krav på fusjonsvederlag

¹²⁶ Andenæs (2006) s. 133

¹²⁷ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 277

et samvirkeforetak der formålet er barnehagedrift. At slike ordninger er vanlige i barnehager bør inngå som et moment i saklighetsvurderingen. Bransjepraksis som moment i vurderingen av saklig grunn til forskjellsbehandling av medlemmenes økonomiske rettigheter er ikke omtalt i forarbeidene til samvirkelova. I drøftelsen av saklig grunn til å nekte medlemskap i samvirkeforetak, inngår bransjepraksis som et moment i vurderingen.¹²⁸ Dette tilsier at bransjepraksis også er relevant ved saklighetsvurderinger etter likhetsprinsippet.

6.1.4 Tilfeller der forskjellsbehandling kan anses saklig

For å komme nærmere grensen mellom saklig og usaklig forskjellsbehandling drøftes ulike eksempel der forskjellsbehandling kan anses saklig.

6.1.4.1 *Forskjellsbehandling ved utdelinger til medlemmene*

Det vil normalt ikke være saklig grunn til å forskjellsbehandle medlemmene når det gjelder utdelinger fra samvirkeforetak, men unntak kan tenkes. Se drøftelsene under.

6.1.4.1.1 *Gradert etterbetaling etter størrelsen på omsetningen*

Hvis et foretak ønsker å stimulere til økt omsetning med medlemmene kan en ordning med gradert etterbetaling være saklig grunn. Foretaket kan, typisk i et produsent- eller salgssamvirke, oppnå effektivitetsfordeler når omsetningen pr medlem øker. Medlemmene får for eksempel 1% etterbetaling for omsetning opp til 10 000 kroner, 2 % etterbetaling for omsetning mellom 10 000 og 20 000 kroner og 3% etterbetaling for alt over 20 000 kroner. Forutsetningen for at en slik ordning ikke skal være i strid med likhetsprinsippet, er at den gjelder for alle medlemmene.¹²⁹ En annen forutsetning for en ordning med gradert etterbetaling skal kunne aksepteres, er at det ikke er for stor differanse mellom de ulike intervallene. Likhetsprinsippet setter grenser for i hvor stor grad medlemmene kan forskjellsbehandles. I forarbeidene¹³⁰ er dette omtalt blant annet i forbindelse med differensiert kontingent. Forarbeidene åpner for at kontingent kan differensieres for eksempel etter størrelsen på omsetningen til hvert enkelt medlem, men at likhetsprinsippet setter grenser for i hvor stor grad slik differensiering kan skje.

Differensieringen må ha saklig grunn og må således ikke være større enn at den dekker foretakets behov for ordningen. En ordning med differensiert etterbetaling som vist over, men med større ulikheter i prosentsatsene (for eksempel 1% for omsetning opp til 10 000 kroner, 3 % for omsetning mellom 10 000 og 20 000 kroner og 5 % for omsetning for alt over 20 000 kroner) vil dermed kunne medføre brudd på likhetsprinsippet. Hensynet til medlemmene med lavest omsetning med foretaket, som vil få minst etterbetaling, må i saklighetsvurderingen veies opp mot hensynet til foretakets behov for endringen. Jo større differensen i etterbetalingene er, desto mer veier hensynet til de medlemmene som rammes negativt av ordningen.

¹²⁸ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 253 , jamfør NOU 2002:6 s. 256-258

¹²⁹ Fjortoft (2014) s. 183. Eksempelet om gradert etterbetaling er fra Fjortoft

¹³⁰ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 251

Et argument for at differensiert etterbetaling til medlemmene bør kunne aksepteres er at når et samvirkeforetak kan gi medlemmene direkte fordeler ved bruk av kvantumsrabatter og lignende, bør det også kunne aksepteres at samvirkeforetaket har ordninger med gradert etterbetaling.¹³¹ Virkningen for medlemmene vil være den samme uansett om de oppnår fordelene med stor omsetning gjennom kvantumsrabatter ved innkjøp eller ved differensiert etterbetaling som premierer de med høy omsetning. Forutsetningen er at ikke differansene blir så store at de innebærer et brudd på likhetsprinsippet.

6.1.4.1.2 Gradert etterbetaling ut fra type og kvalitet

Patronasjeprinsippet er lovfestet. Dette er ikke til hinder for at utdelinger fra foretaket differensieres basert på annet grunnlag enn kun størrelsen på omsetningen med foretaket (omfanget av omsetningen). Etterbetalingen bør også etter omstendighetene graderes etter type og/eller kvalitet. I et produsent- eller salgssamvirke kan utdelinger kun basert på mengde, være i strid med likhetsprinsippet. Hvis det er store forskjeller i type og kvalitet på de produktene medlemmene selger til foretaket, kan likhetsprinsippet tilsi at etterbetalingen til det enkelte medlem også må ta hensyn til varetype og kvalitet.¹³² Hvis etterbetalingen i dette tilfellet ikke tar hensyn til type og kvalitet, vil det kunne favorisere de medlemmene som leverer produkter med dårligst kvalitet og de medlemmene som på grunn av type vare har lavest produksjonskostnader. Det er i foretakets og medlemmenes interesse at prisen som oppnås når produktene selges til forbrukerne er høyest mulig. Hvis kvaliteten på produktene er dårlig, vil dette kunne gå utover etterspørselen og dermed prisen foretaket kan oppnå. Patronasjeprinsippet bygger på en rettferdighetstanke; det å være samsvar mellom økonomisk innsats og økonomisk uttelling.¹³³

Motsatt vil likhetsprinsippet tilsi at hvis produktene er like med hensyn til type og kvalitet, er det kun volumet som skal legges til grunn ved beregningen.¹³⁴ Foretaket må dermed ha saklig grunn til å differensiere etterbetaling etter pris og kvalitet i tillegg til volum. Etter omstendighetene, for eksempel typisk i et produsent- eller salgssamvirke med flere varetyper og ulik kvalitet på varene som leveres, vil differensiering av pris og kvalitet være påkrevd for at ordningen ikke skal stride mot likhetsprinsippet.

6.1.4.1.3 Minstekrav til omsetning for å ha rett til etterbetalinger

Et annet unntak fra hovedregelen om at utdelinger fra foretaket må skje på grunnlag av det enkelte medlems omsetning med foretaket, gjelder medlemmer som har bagatellmessig omsetning med foretaket.¹³⁵ En nedre grense for størrelsen for omsetningen med foretaket før medlemmet har krav på etterbetaling, være saklig grunn for forskjellsbehandling: Hvis samvirkeforetaket har besluttet etterbetaling til medlemmene, vil det innebære forskjellsbehandling at noen av medlemmene som har hatt relevant omsetning med foretaket, ikke får sin andel av etterbetalingen. En saklig grunn til en slik forskjellsbehandling vil være at

¹³¹ Fjørtoft (2014) s. 259 og s. 505-506

¹³² Ibid s. 498

¹³³ Ibid s. 510

¹³⁴ Jf Fjørtoft (2014) s. 498

¹³⁵ Eksempel fra juridisk teori: Fjørtoft (2014) s. 506 og s 259

kostnadene for samvirkeforetaket i forbindelse med utbetalingen er høyere enn det beløpet som skal etterbetales.¹³⁶

Likhetsprinsippet setter dermed grenser for hvor den nedre grensen settes. Hvor høy den nedre grensen skal være, må således vurderes konkret ut fra forholdene i foretaket. Grensen må ikke være høyere enn at den ivaretar foretakets behov for ordningen, jamfør kostnadene med etterbetaling overstiger det som utbetales. Hensynet til de medlemmene som rammes, tiliser også at beløpsgrensen må være lav. I forarbeidene¹³⁷ er det påpekt at de medlemmene som har hatt relevant omsetning med foretaket, men som ikke skal motta etterbetaling, må samtykke til dette. Medlemmer med bagatelmessig omsetning er imidlertid ikke drøftet i forarbeidene. Kravet til samtykke skal verne medlemmet mot at foretaket ikke utbetaler etterbetaling til medlemmene i forhold til relevant omsetning. Hensynet til foretaket tilsier at det må kunne vedtektsfestes en minstegrense for omsetning for å ha rett til etterbetaling. Patronasjeprinsippet tilsier at beløpet ikke settes høyere enn foretakets kostnader i forbindelse med utbetalingen av en etterbetaling.¹³⁸

Hvis et årsmøte beslutter at medlemmer med bagatellmessig omsetning ikke skal få etterbetaling, uten at vedtektene eller avtale med medlemmene åpner for det, kreves samtykke fra de berørte medlemmene.¹³⁹ Et annet argument som tilsier krav til samtykke i dette tilfellet er at grunnlaget for utbetalingen er omsetningen med foretaket forrige regnskapsår, jamfør § 26 første ledd. Medlemmet har ingen mulighet til å påvirke beløpet for etterbetaling etter utløpet av beregningsperioden.

Dette tilsier at hvis foretaket ikke skal utbetale etterbetaling til medlemmer med bagatellmessig omsetning, bør det vedtektsfestes hvis ordningen skal gjelde for de som allerede er medlemmer. En slik vedtektsendring kan vedtas med flertall som for vedtektsendring etter § 54 første ledd.

6.1.4.2 Forskjellsbehandling i omsetningen mellom foretaket og medlemmene

6.1.4.2.1 Innledning

Medlemmenes rett til å omsette med foretaket er grunnleggende i samvirkeforetak, jamfør definisjonen av samvirkeforetak i § 1 der omsetningskriteriet går frem. Omsetningsretten er ikke lovfestet, men samvirkelova forutsetter en slik rett.¹⁴⁰ Utgangspunktet er dermed at alle medlemmene har rett til å omsette med foretaket. Retten er allikevel ikke absolutt. Fjørtoft¹⁴¹ drøfter tilfeller der et medlem ikke har rett til å omsette med foretaket og nevner for eksempel tilfeller det er en forutsetning for inngåelse av medlemskap at enkelte medlemmer ikke skal omsette med foretaket, kapasitetsproblem hos samvirkeforetaket og mislighold fra medlemmets side som har som resultat at vedkommende mister sin rett til å omsette med foretaket.

¹³⁶ Fjørtoft (2014) s. 506

¹³⁷ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 257

¹³⁸ Fjørtoft (2014) s. 506

¹³⁹ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 257

¹⁴⁰ Fjørtoft (2014) s.197

¹⁴¹ Ibid s. 230 og 231

Likhetsprinsippet drøftes i forarbeidene i merknad til § 17. Om omsetningen mellom foretaket og medlemmene sies følgende:

*”Når det gjeld omsetning mellom foretaket og medlemmene, kan fleire grunnar tilseie at vilkåra kan bli forskjellige overfor ulike medlemmar. Verken likskapsprinsippet eller andre misbruksreglar er til hinder for dette, men føresetnaden er som nemnt at forskjellane må ha ein sakleg grunn.”*¹⁴²

6.1.4.2.2 Omsetningsretten

Foretaket har stor frihet til å fastsette vilkårene for medlemmenes omsetning med foretaket, så lenge vilkårene er saklige, jamfør sitatet fra forarbeidene over. Ved å inngå medlemskap, må medlemmet normalt sies å ha akseptert omsetningsvilkårene som følger av vedtektene eller av avtale med foretaket.¹⁴³ Spørsmålet er hvilket vern likhetsprinsippet gir medlemmene mot at endringer i vilkårene for omsetningsretten fører til at medlemmene blir forskjellsbehandlet.

Utgangspunktet er at likhetsprinsippet stiller krav om materiell likhet i medlemmenes rett til omsetning med foretaket. Hvis foretaket har saklig grunn til å forskjellsbehandle medlemmene, kan omsetningsretten differensieres, jamfør samvirkelova § 17. Likhetsprinsippet vil være til hinder for at omsetningsretten differensieres i større grad enn det som er nødvendig for å ivareta foretakets behov for endringen. Forutsetningen er også at differensieringen praktiseres likt for alle medlemmene i samme gruppe.

Flere situasjoner kan tilsi at foretaket må endre omsetningsretten. Eksempelvis kan foretaket av kapasitetshensyn eller overproduksjon innføre begrensninger i hvor mye hvert medlem kan levere. En del samvirkeforetak som avhender landbruksvarer har også rollen som markedsregulator og samarbeider med staten for å oppfylle etterspørselen av produkteneme de avhender. Dette omtales som ”Den norske landbruksmodellen.”¹⁴⁴ I saklighetsvurderingen av forskjellsbehandling av medlemmene på bakgrunn av denne rollen, vil også foretakets rolle som markesregulator måtte inngå i vurderingen.

Kravet til saklig grunn er strengere desto større negativ virkning forskjellsbehandlingen er for de medlemmene som rammes. Bortfall av omsetningsretten vil kunne ha den virkning at de som rammes ikke kan få dekket sine økonomiske interesser, ved at de ikke lenger har mulighet til å få avhendet produktene. Her er samme argumentasjon som brukes ved saklig grunn til å nekte medlemskap¹⁴⁵ relevante. Hvis et foretak har monopolstilling eller har en svært dominerende innflytelse, bør det være strenge krav til saklig grunn for å frata medlemmer omset-

¹⁴² Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s.257

¹⁴³ Fjørtoft (2014) s. 234 og Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s.257

¹⁴⁴ Om Den norske landbruksmodellen se for eksempel nettstedet www.landbruk.no (<http://www.landbruk.no/content/search?SearchText=landbruksmodellen>) pr 13.10.15

¹⁴⁵ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 257 punkt 25.2 om domstolens overprøvingsadgang ved nektelse av medlemskap i samvirkeforetak.

ningsretten.¹⁴⁶ Hvor stor betydning retten til omsetning har for medlemmene, må derfor inngå i saklighetsvurderingen. Tap av omsetningsrett vil være svært inngripende for de medlemmene som rammes.

I saklighetsvurderingen inngår en vurdering av alternative løsninger som er mindre inngripende for de medlemmene som rammes.¹⁴⁷ Det kan for eksempel tenkes at foretakets behov for endringen ivaretas ved å sette ned prisen i omsetningen med alle medlemmene, i stedet for en løsning som fører til noen medlemmer mister omsetningsretten. Det vil innebære et brudd på likhetsprinsippet hvis for eksempel et salgslag som tar imot kun en varetype, endrer omsetningsretten slik at en gruppe medlemmer får fortsette å levere som før, mens en annen gruppe medlemmer blir fratatt omsetningsretten.¹⁴⁸ Unntaket er hvis forskjellsbehandlingen er saklig. Den saklige grunnen må i så fall være objektiv. Kvalitetsforskjell kan tenkes som saklig grunn til forskjellsbehandling.

Generelt må saklighetsvurderingen ta hensyn til foretakets formål, drift og egenart forøvrig.¹⁴⁹ Hvis medlemsmassen er homogen¹⁵⁰ og de varer eller tjenester som omsettes med foretaket er likeartede, vil det være mindre rom for å forskjellsbehandle medlemmene. Her må det skilles mellom ulike typer virksomheter. For eksempel vil det være liten grunn til å forskjellsbehandle medlemmene i en barnehage eller et vannlag. Motsatt vil det være større som for forskjellsbehandling hvis medlemsmassen er heterogen¹⁵¹ og at medlemmene har ulike økonomiske interesser.

For medlemmer som mister omsetningsretten med permanent virkning, kan den ulovfestede læren om bristende forutsetninger¹⁵² gi medlemmene som rammes rett til å tre ut av foretaket og få utbetalt andelsinnskuddet, uten hensyn til om vedtektene åpner for dette. Argumentet for dette er at forutsetningen for medlemskapet var at medlemmet kunne få fremmet sine økonomiske interesser gjennom omsetningen med foretaket. Retten til å omsette med foretaket var dermed motiverende¹⁵³ da medlemskapet ble inngått.

6.1.4.2.3 Vilkårene i omsetningen med medlemmene

Det er primært gjennom prissettingen i omsetningen med foretaket at medlemmene får ivarettatt den økonomiske fordelene med medlemskap i samvirkeforetak.¹⁵⁴

¹⁴⁶ Ibid. s. 257

¹⁴⁷ Jf punkt 6.1.3

¹⁴⁸ Fjørtoft (2014) s. 197

¹⁴⁹ Jf punkt 6.1.3

¹⁵⁰ Fjørtoft (2014) s. 235

¹⁵¹ Ibid s. 235

¹⁵² Fjørtoft (2014) s. 237 og s. 291

¹⁵³ Hagstrøm (2011) s. 260-278

¹⁵⁴ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 240 merknad til § 1. I samvirkeforetak er hovedregelen at årsoverskudd skal føres tilbake til egenkapitalen, jmfør § 1 andre ledd. Hvis medlemmene skal motta utdelinger fra foretaket, må det vedtektsfestes. Utdelinger fra foretaket vil således være betinget: Videre er det kun avkastingen fra siste år som kan deles ut til medlemmene, jmfør § 26. Loven åpner ikke for utdelinger fra tidligere år.

Hvilken grense setter likhetsprinsippet i for å differensiere vilkårene i omsetningen med foretaket?

Normalt vil vilkårene i samhandelen mellom medlemmene bli avtalt ved inngåelse av medlemskapet. Det kreves ikke at vilkårene er vedtektsfestet, jamfør samvirkelova § 10 om minstekrav til vedtekter i samvirkeforetak. Vilkaene i omsetningen vil dermed normalt være fastsatt i avtale mellom medlemmet og foretaket. Allmenne avtalerettslige og kontraktsrettslige regler vil dermed gjelde ved tvister om avtalene.¹⁵⁵

Likhetsprinsippet stiller krav til materiell likhet i medlemmenes vilkår i omsetningen med foretaket hvis det ikke er saklig grunn til forskjellsbehandling. Utgangspunktet er, som drøftelsen av retten til å omsette med foretaket viser, at foretaket står temmelig fritt til å fastsette medlemmenes vilkår i omsetningen med foretaket innenfor rammen av likhetsprinsippet og eventuelt misbruksreglene i § 55 og 90. Utover dette vil samme argumentasjon som ved tolkninger av likhetsprinsippet i retten til utdelinger fra foretaket være relevante. Det ble i drøftelsen om rett til utdelinger avklart at foretaket kan differensiere utdelingene til medlemmene.¹⁵⁶ Det ble også avklart at foretaket i noen tilfeller må differensiere medlemmenes vilkår for å oppfylle likhetsprinsippet.

En saklig grunn til å differensiere prissettingen er hvor stort volum som medlemmene leverer. Det er mer kostnadseffektivt når foretaket mottar store mengder produkter. Spørsmålet vil være hvordan foretaket beregner pris ut fra levert mengde. Settes prisen for eksempel etter levert mengde pr år, vil argumenter for å differensiere prisene være mindre. Effekten av innsparinger i produksjonen vil være mindre når små mengder produkter leveres ofte, enn når store mengder varer leveres sjeldent. Det kan allikevel være et saklig argument at foretaket gir medlemmene et insitament til å levere større mengder. Hvis bedre pris for store leveranser har som resultat at medlemmenes økonomiske interesse blir bedre fremmet, fordi inntjeningen til foretaket blir bedre når de selger større volum, vil dette kunne bli vurdert å være en saklig begrunnelse. Likhetsprinsippet setter grenser for hvor stor prisdifferansen kan være. Også her gjelder saklighetskravet. Differansen må ikke være større enn at den dekker foretakets behov for ordningen. Foretaket må kunne begrunne de ulike prisene ut fra saklige hensyn.

Ulik prissetting på ut fra varetype og kvalitet, vil i mange tilfeller være nødvendig for å oppfylle likehetsprinsippet. Her er argumentasjonen den samme som differensiering av etterbetaling på grunn av ulike varettyper og kvalitet. Hovedargumentet er at det å være samsvar mellom økonomisk innsats og økonomisk uttelling. Patronasjeprinsippet, som regulerer utdelinger fra foretaket til medlemmene, bygger på dette argumentet. I og med at vilkårene i omsetningen mellom medlemmene normalt ivaretar medlemmenes økonomiske interesse i større grad enn eventuelle utdelinger, vil de samme argumentene som patronasjeprinsippet bygger på, være minst like relevante ved vilkårene i omsetning mellom medlemmene og foretaket.

¹⁵⁵ Fjørtoft (2014) s. 237 om omsetningsretten. Det samme må gjelde øvrige vilkår i avtalen mellom foretaket og medlemmet.

¹⁵⁶ Jf punkt 6.1.4.1.1

6.2 Forskjellsbehandlingen må ikke stride mot preseptorisk lovgivning

6.2.1 Hensynene bak preseptorisk lovgivning i samvirkelova

Departementet mente at samvirkelova ikke skulle redusere fleksibiliteten til foretaket i større grad enn det som er nødvendig for å ivareta mindretallsinteresser, tredjepartsinteresser og egenarten til samvirkeforetakene.¹⁵⁷

Når er preseptorisk lovgivning til hinder for saklig grunnet forskjellsbehandling?

6.2.2 Forskjellsbehandling i strid med preseptorisk lovgivning er ulovlig

I drøftelsen forutsettes det foreligger saklig grunn til forskjellsbehandlingen.

Forskjellsbehandling i strid med ufravikelig lovgivning kan ikke aksepteres. Det vil for eksempel innebære et brudd på preseptorisk lovgivning hvis vedtektene inneholdt en bestemmelse om at en gruppe medlemmer fratas møte- og stemmeretten i årsmøtet. En slik løsning åpner ikke samvirkelova § 38 for. Det vil også innebære brudd på preseptorisk lovgivning dersom vedtektene inneholder en bestemmelse om at noen av medlemmene skal motta utdelinger fra foretaket ved oppløsning, mens andre medlemmer ikke har en slik rett. Hvis nettoformuen skal fordeles mellom medlemmene ved oppløsning av foretaket, må fordelingen skje på grunnlag av medlemmenes omsetning, jmfør ordlyden i samvirkelova § 135 (5). Reglene om utdelinger til medlemmene i samvirkelova §§ 27-29 hjemler at hovedregelen i § 1 om at årsoverskuddet skal tilbakeføres til foretakets egenkapital, kan fravikes i vedtektene.

Hvis forskjellsbehandlingen er i strid med preseptorisk lov, foreligger det en materiell kompetansesvikt. Årsmøtet og de styrende organer har ikke kompetanse til å forskjellsbehandle medlemmene i strid med preseptorisk lovgivning.¹⁵⁸

Spørsmålet er hvilke medlemsrettigheter som er vernet av preseptorisk lovgivning?

6.2.3 Medlemmenes organisatoriske rettigheter

For de organisatoriske rettighetene er utgangspunktet i samvirkelova ufravikelig lovgivning.¹⁵⁹ Se blant annet § 15¹⁶⁰ om medlemsretter og § 38 om hovedregelen for stemmerett om at hvert medlem skal ha en stemme i årsmøtet. Hvis hovedregelen om en stemme pr medlem skal fravikes, må det skje innenfor rammen av de unntak som samvirkelova gir: Jmfør § 38 annet ledd om fordeling av stemmer etter omsetning og § 37 om utsendinger..

¹⁵⁷ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 44

¹⁵⁸ Jf punkt 4.4

¹⁵⁹ Fjørtoft (2014) s.183 og s.196

¹⁶⁰ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 255 der det går frem av merknaden til § 15 at bestemmelsen har et pedagogisk formål og ikke kan tolkes som en selvstendig hjemmel for medlemsretter. For eksempel gir ikke § 15 medlemmene rett til utdelinger fra foretaket. Rett til utdelinger er betinget av at vedtektene har fastsatt at overskuddet kan nyttes til utdelinger, jmfør for eksempel § 27. Videre må årsmøtet beslutte at overskuddet skal deles ut til medlemmene.

Samvirkelova inneholder flere bestemmelser om medlemmenes organisatoriske rettigheter. Foretaket kan ikke i vedtektene, med unntak fra foretak der medlemmene er representert ved utsendinger i årsmøtet, jmfør § 37, frata medlemmene organisatoriske rettigheter som er lovfestet. Dette innebærer blant at foretaket ikke kan vedtektsfeste at noen medlemmer ikke skal ha møte, tale- og forslagsrett i årsmøtet, jmfør rettighet nr. 1-3 i § 15 og kapittel 5 (Årsmøte o.a.) Foretaket kan ikke nekte medlemmene retten til å få tilgjengelige opplysninger på årsmøtet fra ledelsen, jmfør nr. 4 i § 15, jmfør § 51 om ledelsens opplysningsplikt. § 15 punkt 5 gir medlemmene rett til å få tilsendt årsregnskap, årsmelding og revisjonsmeldingen fra foretaket, jmfør § 41 tredje ledd for foretakets frist til å sende dokumentene til medlemmene. Medlemsrettigheter etter § 15 nr. 1-6 er rettigheter som kun kan fratas eller innskrenkes ved samtykke fra hvert enkelt medlem. Rettighetene til medlemmene etter § 15 1-6 kan ikke innskrenkes eller fratas i vedtektene. Forarbeidene åpner imidlertid for at foretaket kan innskrenke eller frata disse rettighetene ved samtykke fra det enkelte medlem¹⁶¹. Hvor langt retten til å inngå slike avtaler, reguleres i liten grad av samvirkelova. I forarbeidene er det imidlertid uttalt at det må være klart at et medlem ikke kan fraskrive seg medlemsrettigheter generelt eller for en lengre periode.¹⁶²

Som organisatoriske rettigheter regnes også blant annet retten til å kreve at det blir innkalt til ekstraordinært årsmøte, jmfør § 42 og retten til å kreve gransking etter § 59. Dette er rettigheter som er en del av samvirkelovas minoritetsvern. Regler som skal ivareta minoritetsvernet tilsier at slike regler er ufravikelige. Det følger ikke av loven at de kan fravikes og det kan heller ikke sies at det følger av sammenhengen at slike rettigheter skal kunne innskrenkes eller fratas ved avtale, jmfør § 2 om høvet til å fravike lova.

6.2.4 Medlemmens økonomiske rettigheter

6.2.4.1 Utdelinger fra foretaket

For medlemmenes økonomiske rettigheter er utgangspunktet vedtektsfrihet. De økonomiske rettighetene er dermed i liten grad vernet av preseptorisk lovgivning. Dette må ses i sammenheng med samvirkeformens særpreg. Det er primært gjennom omsetningen med foretaket at medlemmene oppnår fordelene med medlemskapet. Samvirkelovas hovedregel er at avkastningen skal føres til egenkapitalen, jmfør § 1. Innenfor de rammer som samvirkelova setter, har medlemsfellesskapet stor frihet til å fastsette medlemmenes rett til eventuelle utdelinger.

¹⁶³

Patronasjeprinsippet som fordelingsnorm ved utdelinger fra foretaket, er imidlertid lovfestet.

¹⁶⁴ Samvirkelova forbyr at kapitalinnskudd legges til grunn ved utdelinger fra samvirkeforetak som etter loven skal fordeles etter patronasjeprinsippet. Dette forbudet er ufravikelig.¹⁶⁵

¹⁶¹ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 255

¹⁶² Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 274

¹⁶³ Ibid s. 274

¹⁶⁴ Jf blant annet samvirkelova § 26-30 og § 135 femte ledd, Jf også § 106 første ledd om om fusjonsvederlag utover medlemskap i overtakende foretak, § 121 første ledd om fusjonsvederlag og § 147 om fordeling av aksjer ved omdanning fra samvirkeforetak til aksjeselskap.

Lovgiver har lovfestet enkelte økonomiske rettigheter. Se for eksempel § 22 tredje ledd der hovedregelen er at et utmeldt medlem har krav på å få tilbakebetalt andelsinnskudd hvis ikke vedtektene sier noe annet, § 24 første ledd der medlem som har krav på utløsning på grunn av vesentlig mislighold fra foretakets side har krav på utdelinger fra foretaket, § 106 første ledd om vederlag ved fusjon og § 121, jmfør § 106 om utdelinger ved fisjon. Disse rettighetene er preseptoriske.

6.2.4.1.1 Fordelingsnøkkelen ved utdelinger må oppfylle patronasjeprinsippet

Som nevnt over, er patronasjeprinsippet som utdelingsnorm i samvirkeforetak en ufravikelig lovregel. Patronasjeprinsippet forutsetter at det enkelte samvirkeforetak registrerer medlemsomsetningen for å finne en fordelingsnøkkel som skal legges til grunn ved fordeling av avkastning fra foretaket.¹⁶⁶ Som en overordnet norm for medlemmenes rettigheter og plikter, vil likhetsprinsippet være relevant ved valg av fordelingsnøkkel. Fordelingsnøkkelen som legges til grunn må gjelde alle medlemmene. Loven vil være til hinder for en fordelingsnøkkel som strider mot patronasjeprinsippet.

6.2.4.1.2 Kan utdelinger fra samvirkeforetak etter omstendighetene likedeles?

I en del foretak vil størrelsen på omsetningen mellom foretaket og medlemmene være like. Spørsmålet er om patronasjeprinsippet er til hinder for en likedeling mellom medlemmene ved utdelinger fra samvirkeforetaket?

Typetilfelle 1)

Man kan tenke seg et vannlag eller et kloakklag der medlemmene betaler samme beløp til foretaket i vannavgift. I og med at medlemmene betaler samme beløp til foretaket, vil det være naturlig følge at utdelinger fra foretaket skjer ved likedeling mellom medlemmene. Patronasjeprinsippet vil være til hinder for at vedtektene fastsetter av årsoverskudd og nettoformue skal likedeles. Patronasjeprinsippet krever at samvirkeforetaket har en løsning som reflekterer bruken til hvert enkelt medlem¹⁶⁷. I et vannverk kan man for eksempel tenke seg at medlemmene monterer vannmålere for å registrere faktisk forbruk. Dette ville også være en mer rettferdig løsning for medlemmene. De som bruker mest vann, betaler mest vannavgift. Samtidig ville eventuelle fordelinger av overskudd mellom medlemmene vært bedre i samsvar med patronasjeprinsippet. I et lite vannverk som består av bare privathusholdninger, er det et spørsmål om patronasjeprinsippet krever at beregningsgrunnlaget ved utdelinger gjenspeiler faktisk forbruk.

Problemstillingen om hvorvidt det kan være tilfeller der likedeling av utgifter kan føre til at eventuelle utdelinger fra foretaket blir likedelt, er ikke drøftet i forarbeidene til samvirkelova.

¹⁶⁵ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s 267

¹⁶⁶ Se punkt 5.1.3 om registrering av medlemsomsetningen

¹⁶⁷ Se punkt 5.1.3

Hensynet til at samvirkelova skulle ivareta samvirkeformens særpreg,¹⁶⁸ taler imot at utdelinger fra samvirkeforetak skal skje ved likedeling mellom medlemmene. Patronasjepsippet er en ufravikelg lovregel for de aller fleste utdelinger fra samvirkeforetak.

Problemstillingen har vært drøftet i juridisk litteratur.¹⁶⁹ Der stilles det spørsmål om ikke loven burde åpne for vedtektsbestemmelser om likedeling av overskuddet. Argumentet er at det sentrale i samvirkeprinsippene ikke er at overskuddet fordeles etter omsetning, men at at ikke blir fordelt etter kapitalinnhav. Videre er argumentet at en lov som stiller krav om likedeling av organisatorisk makt, forbyr likedeling av økonomiske goder, selv om alle medlemmene er enige om det.

Forarbeidene må tolkes slik at foretaket står forholdsvis fritt til å finne en praktisk måte å registrere medlemsomsetningen på, så lenge den i rimelig grad gjenspeiler det enkelte medlems bruk og alle medlemmene er enige om fordelingsnøkkelen.¹⁷⁰ Spørsmålet blir da om samvirkelova krever at vannverket må finne en mer nøyaktig metode for å beregne vannavgiften til hvert enkelt medlem? Dette er et spørsmål om hvor tungvint og omstendelig det vil være komme frem til en mer nøyaktig fordeling av utgiftene. I vurderingen må medlemsmassen i foretaket inngå. I et lite vannlag der medlemsmassen kun består av privatpersoner, vil vurderingen være en annen enn i et vannlag der medlemmenes behov for vann er ulikt. For eksempel hvis noen av medlemmene er privatpersoner mens andre medlemmer driver landbruk. I vannlag med lik medlemsmasse bør det være rom for å avtale likedeling av utgifter, hvis det vil være tungvint og omstendelig å komme frem til en fordelingsnøkkel som gjenspeiler medlemmens bruk mer nøyaktig. Forutsatt at alle medlemmene er enige om det. Argumentet blir at medlemsomsetningen i rimelig grad gjenspeiler medlemmenes bruk av laget. Hvert enkelt medlems bruk av laget er tilnærmet lik. Det vil dermed ikke innebære brudd på patronasjepsippet at eventuelle utdelinger til medlemmene er like. Utdelingen gjenspeiler medlemmenes bruk. I et foretak der noen av medlemmene bruker betydelig mer vann enn andre medlemmer, må medlemsomsetningen registreres mer nøyaktig slik den gjenspeiler hvert enkelt medlems bruk. Dette for eksempel gjøres ved medlemmene monterer vannmålere.

Konklusjonen blir dermed at samvirkelova ikke åpner for likedeling ved utdelinger. Hvis medlemmenes omsetning med foretaket er like stor, vil like utdelinger gjenspeile bruken av foretaket og ikke innebære brudd på patronasjepsippet. Samvirkelova åpner ikke for at det kan vedtektsfestes at utdelinger fra foretaket skal likedeles, jamfør blant annet §§1, 27-29 og § 135. Som det påpekes i juridisk litteratur bør det vurderes om utdelinger av årsoverskudd etter omsendighetene skal kunne likedeles hvis medlemmene er enige om det.

¹⁶⁸ Ot.prp. nr 21 (2006-2007) s. 31

¹⁶⁹ Fjørtoft (2014) s. 548

¹⁷⁰ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 241

Typetilfelle 2)

Jeg er kjent med at ved omdanningen av Stavanger Taxi og Øvre Romerike Taxi fra samvirkeforetak til aksjeselskap, ble aksjene fordelt likelig mellom medlemmene i samvirkeforetaket ut fra en tanke om at sentralavgiften (som er lik for alle medlemmene) er et adekvat mål for medlemsomsetningen. Spørsmålet er hvorvidt fordelingen var i strid med patronasjeprinsippet?

Etter samvirkelova § 147 tredje ledd skal fordelingen av aksjer ved omdanning til aksjeselskap skje etter samvirkelova § 135 femte ledd andre og tredje punktum. Fordelingen av aksjer skal dermed skje på grunnlag av medlemmenes omsetning med foretaket de siste fem årene. Vedtektene kan fastsette en annen periode, likevel ikke under ett år.

Fordelingen av aksjer mellom medlemmene ved omdanning til aksjeselskap skal dermed skje etter patronasjeprinsippet. Fordeling av aksjer på bakgrunn av sentralavgift kan ikke sies å være i samsvar med patronasjeprinsippet. En likedeling av aksjene ut fra innbetalt sentralavgift, vil innebære forskjellsbehandling i samvirkeforetak. Medlemmene som hadde stor omsetning i beregningsperioden før omdanningen, forskjellsbehandles i forhold til medlemmer som hadde mindre omsetning med foretaket.

En annen virkning av fordeling av aksjer ut fra sentralavgiften er at eventuelle passive medlemmer ikke fikk aksjer i aksjeselskapet. I denne sammenhengen vil passive medlemmer være de medlemmene som ikke har betalt sentralavgift. Avhengig av beregningsperioden, jamfør samvirkelova § 135 femte ledd andre og tredje punktum, ville passive medlemmers omsetning med foretaket kunne gitt rett til aksjer i det nye foretaket. Hvis for eksempel beregningsperioden for fordeling av aksjer i foretaket hadde vært fem år, ville eventuelle passive medlemmer som ikke har betalt sentralavgift, blitt forskjellsbehandlet etter § 17. Hvis fordelingen av aksjer hadde skjedd etter patronasjeprinsippet, kunne fordelingen kunne blitt en annen enn ved likedeling på bakgrunn av sentralavgift.

6.2.4.2 Omsetningsretten og medlemmens vilkår i omsetningen med foretaket

6.2.4.2.1 Omsetningsretten

Medlemmenes rett til å omsette med foretaket er grunnleggende i samvirkeforetak, jamfør definisjonen av samvirkeforetak i § 1 der omsetningskriteriet inngår. Omsetningsretten er ikke lovfestet, men samvirkelova forutsetter en slik rett.¹⁷¹ Utgangspunktet er dermed at alle medlemmene har rett til å omsette med foretaket. Vernet er likevel ikke absolutt.¹⁷² Eksempelvis kan kapasitetsproblemer hos foretaket føre til at medlemmenes omsetningsrett innskrenkes eller bortfaller.

Samvirkelova inneholder ikke preseptoriske lovregler om medlemmenes rett til å omsette med foretaket. Dermed vil ikke preseptorisk lovgivning være til hinder for saklig begrunnet forskjellsbehandling av medlemmene med hensyn til omsetningsretten.

¹⁷¹ Fjørtoft (2014) s.197

¹⁷² Fjørtoft (2014) s. 230 og 231.

6.2.4.2.2 *Vilkårene i omsetningen med medlemmene*

Samvirkelova inneholder ikke preseptoriske regler om vilkårene i omsetningen med foretaket, herunder pris. Preseptorisk lovgivning vil dermed ikke være til hinder for saklig begrunnede forskjeller i vilkårene overfor ulike medlemmer i omsetningen mellom foretaket og medlemmene.

6.3 Medlemmene samtykker i forskjellsbehandlingen

6.3.1 Innledning

I norsk rettspraksis gjelder prinsippet om avtalefrihet. Prinsippet innebærer at medlemmene står fritt til å samtykke til usaklig forskjellsbehandling, så lenge forskjellsbehandlingen ikke strider mot preseptorisk lovgivning.¹⁷³ Likhetsprinsippet kan dermed i visse tilfeller fravikes hvis medlemmene samtykker.

6.3.2 Samtykke til forskjellsbehandling

Likhetsprinsippet i innebærer ikke et absolutt forbud mot usaklig forskjellsbehandling av medlemmene. Forutsetningen for at medlemmene kan forskjellsbehandles, selv om forskjellsbehandlingen materielt sett innebærer et brudd på likhetsprinsippet, er at alle de medlemmene som rammes av forskjellsbehandlingen samtykker.¹⁷⁴ Det vil ikke være tilstrekkelig at utsendinger til årsmøtet samtykker. Hvert enkelt medlem som rammes av forskjellsbehandlingen må samtykke.¹⁷⁵

Likhetsprinsippet er et vern mot at ikke samvirkeforetaket, som er den ene parten i medlemsforholdet, ensidig skal kunne endre medlemmets stilling i forhold til de andre medlemmene. Samarbeidet mellom medlemmene og medlemmets forhold til de styrende organer forutsetter en berettiget forventning om en balanse rettigheter og plikter. Likhetsprinsippet beskytter denne balansen. Prinsippet er dermed en forutsetning for medlemskap i samvirkeforetak¹⁷⁶ Ved å samtykke til å bli usaklig forskjellsbehandlet, har medlemmet fraskrevet seg retten til å påberope seg likhetsprinsippet.

At samvirkeforetaket ved samtykke fra berørte medlemmer kan forskjellsbehandle medlemmene i strid med likhetsprinsippet, må ses i sammenheng med at foretaket skal ivareta medlemmenes økonomiske rettigheter på best mulig måte samtidig som foretaket må oppfylle samvirkelovas krav om forsvarlig egenkapital. Det må også ses i sammenheng med at samtykke til usaklig forskjellsbehandling kan ha som resultat at medlemmet alt i alt får fremmet sine økonomiske interesser like godt eller bedre. Dette er en vurdering berørte medlemmer må gjøre før eventuelt samtykke gis. Som avklart over, er prissettingen i omsetningen mellom foretaket og medlemmet normalt av større betydning for medlemmets økonomiske interesser

¹⁷³ Jf punkt 6.2 i oppgaven

¹⁷⁴ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 281 merknad til § 55, jamfør ”..det same gjeld i forhold til likhetsprinsippet”

¹⁷⁵ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 281 merknad til § 55. Samtykke kan gis av utsendinger, jamfør § 37, hvis medlemmene har gitt utsendingen fullmakt til å samtykke

¹⁷⁶ Jf Truyen (2005) s. 100.

enn utdelinger. Et samtykke til å ikke motta relevant utdeling fra foretaket¹⁷⁷ vil ikke nødvendigvis ha så stor innvirkning på fordelene medlemmet oppnår med medlemskapet.

Samtykke til usaklig forskjellsbehandling har ikke virkning for likhetsprinsippets vern i senere beslutninger i foretaket. Likhetsprinsippet er en generell norm som gir medlemmene rett til ikke å bli usaklig forskjellsbehandlet. Samtykke til fravikelse av likhetsprinsippet må avtales særskilt.¹⁷⁸

Vedtektene kan ikke inneholde bestemmelser som strider mot preseptorisk lovgivning. Det kan følgelig for eksempel ikke *vedtektsfestes* av at bare noen av medlemmene skal ha rett til etterbetaling. Dette vil stride mot samvirkelovas ufravikelige bestemmelse om at etterbetaling skal fordeles på grunnlag av hvert enkelt medlem sin omsetning med laget, jamfør samvirkelova § 27. Dette er ikke til hinder for at et årsmøte beslutter at ikke alle medlemmene med relevant omsetning skal motta etterbetaling. Forutsetningen for beslutningen er at alle medlemmer som ikke skal få utbetalt etterbetaling samtykker¹⁷⁹

6.3.2.1 Avtale om å frasi seg rettigheter

Forarbeidene skiller mellom samtykke til forskjellsbehandling og avtale om å frasi seg rettigheter. I og med at også avtaler om å frasi seg rettigheter vil innebære at likhetsprinsippet fravikes, er det naturlig å se avtaler om å frasi seg rettigheter i sammenheng med samtykke til usaklig forskjellsbehandling.

Forarbeidene¹⁸⁰ gir en liten åpning for at de organisatoriske individualrettene¹⁸¹ kan avgrenses ved avtale. I hvilken grad rettighetene kan avgrenses ved avtale, for eksempel at et medlem forplikter seg til ikke å delta i et bestemt årsmøte, er tvilsomt. Lovforslaget drøfter i liten grad hvor lang avtalefriheten rekker når det gjelder disposisjoner over møteretten og andre organisatoriske medlemsretter. Forarbeidene gjør det klart at et medlem ikke kan fraskrive seg møteretten generelt eller for en lengre periode.

Forarbeidene tilsier dermed at avtalefriheten strekker seg lenger enn vedtektsfriheten. Ifølge samvirkelova § 36 første ledd siste punktum kan ikke retten til å møte i årsmøtet avgrenses i vedtektene på annet vis enn etter § 37 om utsendinger. Samvirkelova er derimot sannsynligvis ikke til hinder for at et medlem kan avtale å frasi seg stemmeretten i visse saker eller for en kortere periode.¹⁸²

¹⁷⁷ Jf Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 257

¹⁷⁸ Jf Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 257 om samtykke til fravikelse av likhetsprinsippet i årsmøtevedtak, s. 281 om samtykke til å fravike misbruksreglene i et vedtak. Jf Rt 1966 s. 70 der retten bruker uttrykket ”et vedtak”.

¹⁷⁹ Jf Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 257

¹⁸⁰ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 274 og s. 255

¹⁸¹ Jf Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s.255. Individualrettigheter er rettigheter etter samvirkelova § 15 nr. 1-6

¹⁸² Jf Fjortoft (2014) s. 183

En avtale om å frasi seg retten til del av overskuddet, jamfør § 15 punkt 6 må vurderes på samme måte. Dette må også ses i sammenheng med at medlemmet kan samtykke i å ikke motta relevant etterbetaling¹⁸³. Medlemmet kan dermed ikke inngå avtale om å frasi seg retten til relevant etterbetaling generelt eller for en lengre periode.

Forarbeidene åpner ikke for at medlemmenes rett til å kreve at det blir innkalt til ekstraordinært årsmøte, jamfør samvirkelova § 42 andre ledd og medlemmenes rett til å kreve gransking, jamfør samvirkelova § 59 kan innskrenkes eller fravikes ved avtale. Disse rettighetene kommer ikke inn under begrepet individualrettigheter som drøftes i merknad til § 36. Medlemsrettene i § 42 og 59 er retter som skal ivareta minoritetsvernet.¹⁸⁴ Et samtykke til å innskrenke eller fravike disse medlemsrettene vil dermed være i strid med preseptorisk lovgivning.

Etter dette vil forarbeidene gi veiledning når det skal vurderes om et medlem kan frasi seg medlemsretter. Det er tvilsomt hvor langt avtalefriheten rekker når det gjelder disposisjonen over individualrettighetene. Det kan ikke avtales at rettigheter som skal ivareta minoritetsrettighetene skal innskrenkes eller fravikes. Vedtektene kan ikke inneholde bestemmelser om innskrenkning eller fratakelse av medlemsretter, men forarbeidene åpner for at det kan avtales for visse saker eller for en kortere periode.

6.3.3 Ugyldig samtykke til forskjellsbehandling

Når vil en avtale om å fravike likhetsprinsippet ved samtykke fra berørte medlemmer være ugyldig? Drøftelsen forutsetter at forskjellsbehandlingen ikke strider mot preseptorisk lovgivning.

6.3.3.1 *Foretakets vedtekter åpner ikke for beslutningen*

Samvirkelova inneholder flere bestemmelser der unntak fra lovens hovedregler må vedtektsfestes. Dette gjelder typisk bestemmelser om medlemmenes rett til utdelinger, jamfør for eksempel samvirkelova kapittel 4. Det kan for eksempel ikke foretas utdelinger til medlemmene utenfor rammen av det som er vedtektsfestet, jamfør samvirkelova §§ 26-30 om samvirkelovas regler for utdeling av årsoverskudd. Hvis det er vedtektsfestet at årsoverskuddet skal tilbakeføres til egenkapitalen i foretaket, kan ikke årsmøtet beslutte å dele ut årsoverskudd til medlemmene. I dette tilfellet må foretaket først vedta endring av vedtektene slik at årsoverskuddet kan benyttes til etterbetaling, jamfør samvirkelova § 27 første ledd. Vedtektene må deretter vedtas i av årsmøtet og vil først være gjeldende for disponering av årsoverskuddet året etter. Beslutningen kan ikke få virkning for bruken av årsoverskuddet i samme årsmøte som vedtektene endres. Hensikten med kravet om at vedtektene skal inneholde bestemmelse om bruk av overskudd, er at medlemmene skal vite hvordan årsoverskuddet skal kunne benyttes. Vedtektene gir en berettiget forventning om rammen for hva årsmøtet kan anvende årsoverskuddet til. Anvendelsen av årsoverskuddet kan dermed ikke endres med virkning før tidligst inneværende år.

¹⁸³ Jf Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 257

¹⁸⁴ Jf Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 255

6.3.3.2 *Forskjellsbehandlingen strider mot foretakets vedtekter*

Samvirkeforetaket kan ikke forskjellsbehandle medlemmene i strid med foretakets vedtekter. For eksempel kan ikke samvirkeforetaket beslutte å endre virksomheten i foretaket vesentlig utenfor rammen av det formålet i vedtektene tilsier.¹⁸⁵

6.3.3.3 *Samtykke i strid med avtalerettslige regler*

I utgangspunktet står et medlem fritt til å samtykke til usaklig forskjellsbehandling som ikke strider mot samvirkelova eller foretakets vedtekter. Den alminnelige avtalefriheten gjelder også for avtaler om samtykke til forskjellsbehandling.¹⁸⁶

Allmenne avtalerettslige og kontraktsrettslige regler må legges til grunn hvis det oppstår tvister om samtykke, herunder om det er gitt, hva som er samtykket og om samtykket er gyldig.¹⁸⁷

Hvis det ikke foreligger klart samtykke fra medlemmene til usaklig forskjellsbehandling, kan ikke vedtaket treffes.

6.3.4 *Fra forarbeidene om samtykke – sammenheng med minoritetsvern*

Samtykke til usaklig forskjellsbehandling kreves etter forarbeidene i en rekke sammenhengene. Under drøftes en del. Spørsmålet er hvem som må samtykke? Videre er spørsmålet hvordan minoritetsvernet blir ivaretatt ved samtykke til usaklig forskjellsbehandling?

6.3.4.1 *Samtykke til forskjellsbehandling ved utdelinger*

Likhetsprinsippet krever at alle medlemmene behandles likt ved utdelinger fra foretaket. Hvis det skal foretas utdelinger fra foretaket, skal alle medlemmene som har hatt relevant omsetning med foretaket ha sin del av utdelingen. Forarbeidene åpner for at medlemmene kan samtykke i at de ikke skal få utbetalt sin del av årsoverskuddet.¹⁸⁸ Samtykket vil i så fall gjelde et årsmøtevedtak om anvendelse av årsoverskuddet for den aktuelle beregningsperioden. Det vil si årsoverskuddet for foregående år.¹⁸⁹ Kravet til at de medlemmene som ikke skal motta etterbetaling skal samtykke, er en del av minoritetsvernet for medlemmer i samvirkeforetak. Det er ikke tilstrekkelig at et flertall av stemmene som er avgitt stemmer for forslaget, jamfør samvirkelova § 53 om vanlig flertallskrav. Årsmøtet kan ikke fatte beslutningen før alle de berørte medlemmene har samtykket til det, jamfør merknaden til § 55 i forarbeidene.¹⁹⁰ Samvirkelova §§ 56 til 58 gir videre medlemmene rett til å reise søksmål om ugyldig vedtak hvis årsmøtet har vedtatt fordeling av årsoverskudd i strid med loven eller vedtektene.

¹⁸⁵ Ot. prp. nr. 21 (2006-2007) s. 280

¹⁸⁶ Jf Andenæs (2006) s. 59 om gyldighet for aksjonæravtaler

¹⁸⁷ Jf Andenes (2006) s. 57-62 om aksjonæravtaler og Fjørtoft (2014) s.237 om innskrenkelse av omsetningsretten

¹⁸⁸ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 257

¹⁸⁹ Årsmøtet kan ikke beslutte utdeinger fra tidligere års overskudd, jamfør at utdelingsreglene i samvirkelova kun hjemler utdelinger fra årsoverskuddet, jamfør § 1. Jamfør også Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s, 266,

¹⁹⁰ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 281

Utdelingen av årsoverskuddet må holde seg innenfor rammen av likhetsprinsippet. Utgangspunktet er likebehandling av medlemmene. Utdelinger skal skje innenfor rammen av samvirkelova § 27- 30. Hvis årsmøtet vedtar at noen av medlemmene skal få utbetalt etterbetaling etter § 27, mens andre medlemmer sin del av årsoverskuddet i stedet blir overført til medlemskapitalkonto etter § 29, er minoritetsmedlemmene vernet mot forskjellsbehandling ved at det kreves samrøystes tilslutning hvis ikke forskjellsbehandlingen har en saklig grunn.¹⁹¹ Begrepet ”samrøystes tilslutning” gjør det noe uklart om det er tilstrekkelig med enstemmig vedtak i årsmøtet eller om alle medlemmene må samtykke. Det går frem av forarbeidene at kravet om samrøystes tilslutning har sammenheng med at årsmøtet må holde seg innenfor likhetsprinsippet. Dette tilsier at også medlemmer som ikke møter i årsmøtet må gi sitt samtykke til beslutningen. Det vil dermed ikke være tilstrekkelig med enstemmig tilslutning i årsmøtet. Alle medlemmene må samtykke til forskjellsbehandlingen hvis den ikke har saklig grunn. Årsaken er at alle medlemmene blir berørt av forskjellsbehandlingen. I tilfeller der forskjellsbehandlingen består i at noen medlemmer mottar etterbetaling, mens andre får overført etterbetalingsbeløpet til medlemskapitalkonto vil det ifølge juridisk teori kunne være tilstrekkelig med samtykke fra de medlemmene som ikke får etterbetaling.¹⁹²

Ved kreditt eller sikkerhetsstillelse til fordel fra et medlem, må samtlige medlemmer gi sin tilslutning hvis det ikke er saklig grunn for forskjellsbehandlingen. Minoritetsvernet ivaretas dermed ved at de andre medlemmene enstemmig må samtykke hvis kreditten eller sikkerhetsstillelsen innebærer brudd på likhetsprinsippet fordi den ikke har saklig grunn.¹⁹³

Skjevdeling av fusjonsvederlag uten saklig grunn må vedtas enstemmig av alle medlemmene i foretaket som rammes av skjevdelingen.¹⁹⁴ At medlemmene som blir usaklig forskjellsbehandlet som følge av skjevdelingen må samtykke, ivaretar minoritetsvernet. Fusjonen kan ikke gjennomføres uten at de berørte medlemmene har gitt sitt samtykke til skjevdelingen. Det samme vil gjelde for fusjonsvederlag, jamfør samvirkelova § 121 fjerde ledd, jamfør § 106 første ledd.

6.3.5 Slutninger – unntak fra likhetsprinsippet ved samtykke

Forskjellsbehandling i strid med likhetsprinsippet kan aksepteres hvis de berørte medlemmene samtykker. Forutsetningen er at forskjellsbehandlingen ikke strider mot preseptorisk lovgivning. Samtykket må ikke være i strid med avtalerettslige regler. Foretakets vedtekter må ikke være til hinder for forskjellsbehandlingen, jamfør blant annet at fordeling av årsoverskudd må være fastsatt i vedtektene.

¹⁹¹ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s 266

¹⁹² Fjærtøft (2014) s. 259

¹⁹³ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s. 272

¹⁹⁴ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s 295

Utover dette kan likhetsprinsippet fravikes hvis de berørte medlemmene samtykker.¹⁹⁵ Dette vil primært gjelde rettigheter og plikter knyttet til utdelinger fra foretaket og vilkårene i omsetningen mellom foretaket og medlemmene. Preseptorisk lovgivning vil være til hinder for forskjellsbehandling med hensyn til medlemmenes organisatoriske rettigheter.

Et samtykke til forskjellsbehandling gjelder således ikke lenger enn det som er avtalt i den enkelte beslutningen. Loven åpner for eksempel ikke for at medlemmer kan frasi seg retten til utdelinger med virkning utover det enkelte årsmøtet.

¹⁹⁵ Ot.prp. nr. 21 (2006-2007) s 281 merknad til § 55

Lovregister

Lov 27. november 1992 nr. 109 om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) m.v (EØS-loven)

Lov 3. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven)

Lov 6. juni 2003 nr. 38 om bustadbyggjelag (bustadbyggjelagslova)

Lov 29. juni 2007 nr. 81 om samvirkeforetak (samvirkelova)

Lovforarbeid

Norges offentlige utredninger:

NOU 2002:6 Lov om samvirkeforetak

Proposisjoner:

Ot.prp nr. 21 (2006:2007) Om lov om samvirkeforetak (samvirkelova)

Rettspraksis

Høyesterettspraksis:

Rt 1966 s. 70

Rt 1991 s. 892

Rt 1997 s. 97

Rt 1995 s. 1026

Rt 2013 s. 241

Juridisk litteratur

Andenæs, Mads Henry, *Aksjeselskaper og Allmennaksjeselskaper*, 2. utgave, Oslo 2006

Andenæs, Mads Henry, *Selskapsrett*, Oslo 2007

Eckhoff, Torstein, *Rettferdighet ved utveksling og fordeling av verdier* (Oslo 1971)

Engh, Jone, 2015, Merknad til § 17 i samvirkelova i Gyldendal Rettsdata, 5.1.2015 (sist sjekket 25.11.2015)

Fjørtoft, Tore og Gjems-Onstad, Ole *Samvirkeforetak – reglene om økonomiforhold, skatt og avgift*, 1. utgave, 1. opplag, Gyldendal Norsk Forlag AS, 2009

Fjørtoft, Tore, *Økonomiske medlemsrettar i samvirkeforetak*, 1. utgave, 1. opplag, Gyldendal Norsk Forlag AS, 2014

Fjørtoft, Tore, telefonsamtale, 11. november 2015

Hagstrøm, Viggo, *Obligasjonsrett*, 2. utgave 2011, Universitetsforlaget, 2011

Royer, Jeffery S. "Cooperative Principles and Equity Financing: A Critical Discussion"
Journal of Agricultural Cooperation>Volume 7, 1992 s. 79-98
(<http://purl.umn.edu/46285>)

Truyen, Filip, *Myndighetsmisbruk i aksje- og allmennaksjeselskaper*, Jussens venner 2004,
Vol 39(05-06), s. 306-328 (sitert fra Idunn.no)

Truyen, Filip, *Aksjonærenes Myndighetsmisbruk – en studie av asl/asal. § 5-21 og uskrevne misbruksprinsipper*, J.W. Cappelens Forlag AS, 2005

Woxholth, Geir, *Foreningsrett med samvirkelova*, 3. utgave, 1. opplag, Gyldendal Norsk Forlag AS, 2008

Internettkilder

Om den norske landbruksmodellen:

www.norsklandbruk.no: <http://www.landbruk.no/Politikk/Nasjonalt/Den-norske-landbruksmodellen> (sitert 13.10. 15)

Artikkel fra nationen.no:

<http://www.nationen.no/tunmedia/forskjellsbehandling/> (sitert 16.12.2015)
Publisert 29.01.2003

International Co-operative Alliance:

<http://ica.coop/en/whats-co-op/co-operative-identity-values-principles>